

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

2007

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

KONZULTANT

Doc.JUDr.Alena Macková, Dr.

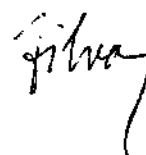
DIPLOMANT

Martin Zilvar
Belveder 166
518 01 Dobruška

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a za použití uvedené literatury, a to způsobem, který je pro vědeckou práci obvyklý.

V Praze dne 7.6.2007

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jitka'.

PRVNÍ KAPITOLA

ÚVOD

Ačkoli žijeme v zemi, kde při vyslovení slova proces vytane na mysl spíše román Franze Kafky než ideál spravedlnosti symbolizovaný proslulou sochou bohyně s váhami, mečem a páskou na očích, není správné připustit mrazení v zádech nebo se pro samou nervozitu osypat. Ať již se v jakémkoli postavení ocitneme před soudem, lhostejno zda civilním nebo trestním, potřebujeme mít v sobě základní půdorys vnitřní jistoty nezbytné k náležité prezentaci vlastních práv. V demokratickém právním státě je právo na spravedlivý proces jedním ze základních práv. Je procesním dovršením soustavy subjektivních práv a svobod, které stát nejen uznává, ale i garantuje. Poskytuje tak účinnou ochranu v případě neoprávněných zásahů do těchto práv.¹

Právnímu procesu lze rozumět jako souboru pravidel regulujících řízení před určitým, zpravidla státním orgánem. Prostřednictvím tohoto řízení dochází k aplikaci práva svého druhu. Smyslem každého takového řízení má být vydání rozhodnutí v konkrétní věci. Procesní pravidla mají zaručit objektivizované a přezkoumatelné rozhodnutí k tomu zmocněné autority při respektování práv osob, kterých se rozhodování dotýká.

Soud zde poskytuje veřejnou službu občanům za zdaněné peníze těchto občanů. Občan tak má právo požadovat náležitý chod celého státního (soudního) aparátu. Takové právo ovšem neznamená, že by mělo být v každém případě vydáno rozhodnutí, jehož obsah bude vždy odpovídat přání občana. Je nutné totiž respektovat práva dalších osob a někdy také veřejný zájem, ovšem naznačené právo procesního uspokojení občana znamená maximální rozvinutí spravedlivého řízení, tj. rychlého, vykonatelného a přitom práva všech účastníků respektujícího postupu směřujícího k vydáním rozhodnutí.

V této práci se budu věnovat občanskému civilnímu procesu. Svůj výklad zahájím historickým přehledem týkajícím se problematiky ochrany lidských práv, mezi něž právo na spravedlivý proces řadíme.

¹Gerloch, Aleš, Právo na spravedlivý proces, Právník, č.6/1995

DRUHÁ KAPITOLA

HISTORICKÝ EXKURZ V OBLASTI OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÉ REPUBLICCE A VE SVĚTĚ

K nejvýznamnějším funkcím státu patřil vždy výkon soudnictví. Hlavním úkolem soudů je zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům. To vyplývá ze základních funkcí právního státu garantujících práva na soudní ochranu. Každý člověk má mít v právním státě svobodný přístup k soudům. Nejstarším právním dokumentem, v němž bylo zakotveno právo na soudní ochranu, je zřejmě **Magna Charta Libertatum** z roku 1215. Z něho vychází i další anglické ústavní dokumenty, zejména **Habeas Corpus Act** z roku 1679 a také **Bill of Rights** z roku 1689. Právo na soudní ochranu bylo také zakotveno ve francouzských a amerických ústavních normách. Jedná se o francouzskou ústavu z roku 1791 a Ústavu Spojených států amerických rovněž z roku 1791. Úvodem je nutné říci, že tato problematika je součástí katalogu lidských práv a základních svobod. Je upravena vnitrostátním i mezinárodním právem. Patří k principům fungování demokratického právního státu. Proto je její význam tak mimořádný.

Dále bych se rád stručně zmínil obecně o historii ochrany lidských práv. Důležitým mezníkem se stalo období 18. století, ve kterém vznikly dva dokumenty spojené s historií USA a Francie. Jedná se o **Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických** (1776), kterou byla vyhlášena nezávislost USA, a na ní navazující projevy lidských práv a svobod, a **Deklaraci práv člověka a občana**, politický manifest přijatý francouzským Ústavodárným shromážděním (1789), který vyhlášoval suverenitu národa a základní přirozená práva a občana. Deklarace nezávislosti byla vzorem pro Ústavní listinu Československa z roku 1920. Zde byly již obsaženy některé podmínky zaručující spravedlivý proces. Jmenujme například zásadu „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“ nebo dále zásadu „veřejnosti a ústnosti líčení před soudy“, zásadu „jmenování soudců natrvalo“ a nezávislost soudů a soudců, kteří byli při rozhodování vázáni jen zákonem.²

Dále bych se chtěl zaměřit na poválečný vývoj z hlediska ochrany lidských práv. Ve druhé polovině 20. století, po zkušenostech, které lidstvo učinilo s diktátorskými režimy, se v mezinárodních politických a právních dokumentech objevuje výrazný akcent na ochranu základních, přirozených, nezadatelných lidských práv. Válka připravila o život miliony lidí, hlavně civilistů, a znamenala ve své podstatě úplné popření základních lidských práv a svobod. Historický vývoj prokázal, že pouhá prohlášení o nezbytnosti ochrany lidských práv a svobod nikdy neovlivnila jejich vývoj a nezměnila jejich skutečný stav. Bylo nutné zabránit dalšímu utrpení nevinných lidí. Byly vytvořeny nástroje na ochranu lidských práv.

Na konferenci v San Franciscu byla založena roku 1945 **Organizace spojených národů**. Výsledkem jednání bylo zařazení důrazných ustanovení o lidských právech do Charty OSN, čímž byly položeny základy pro tvorbu systému mezinárodního práva v období po roce 1945. Dalším dokumentem, jenž

² J. Zimek, Ústavní vývoj českého státu, Brno 1996

schválilo Valné shromáždění OSN, byla roku 1948 **Všeobecná deklarace lidských práv** (Universal Declaration of Human Rights)-viz dále.

Co se týče vývoje v bývalém Československu, byla po únorovém převratu 1948 vydaná Ústava, která ještě zakotvovala demokratické principy, ale tyto již bohužel později nebyly realizovány. Ústava 9. května zahrnovala ve svých ustanoveních také určité zásady spravedlivého procesu. Byly zde zakotveny základní demokratické instituty nezávislosti. Formálně tedy soudní soustava mohla fungovat v rámci dělby moci jako v každém demokratickém státě, prakticky byl opak pravdou. Soudy se postupně staly nástrojem politické perzekuce občanů republiky a nepovažovaly ustanovení o základních lidských právech jednotlivce za práva, která by bylo nutno dodržovat. Formálně tato ústava zakotvila právo zákonného soudce, zásadu ústnosti a veřejnosti a právo na obhajobu.³ V padesátých letech minulého století byla vydána velká spousta zákonů, mezi nimiž jeden z nejdůležitějších byl zákon č. 66/1956 o organizaci soudů. V něm je deklarována rovnost občanů před soudem a právo, aby každý mohl jednat před soudem ve svém mateřském jazyce. Nastává neslavné období komunismu, které je po čtyřiceti letech ukončeno sametovou revolucí (1989). Ještě pár slov k Ústavní listině z roku 1960. Její druhá hlava upravovala práva a povinnosti občanů, ovšem o právech tvořících spravedlivý proces se v ní již nic neříká. Z výše uvedeného vyplývá, že problematika a samotná zákonná úprava práva na spravedlivý proces není otázkou posledních deseti let.

Toto období je plné snah určitých lidí a skupin změnit politický systém a znovu vzkrísit právo a spravedlnost. Jedná se hlavně o období tzv. Pražského jara, kdy dochází k pokusům o liberalizaci tehdejší společnosti, a následujícího období tzv. normalizace po sovětské okupaci roku 1968.

Od roku 1969 bylo mnoho lidí různého názorového zaměření za své politické názory a aktivity trestáno vězením.

Významnou roli tu hrála především nezávislá občanská iniciativa pro obhajobu lidských práv, Charta 77. Vznikla počátkem roku 1977 jako reakce na rozsáhlé porušování lidských a občanských práv normalizačním režimem, hlavně práva na práci, na vzdělání, svobodné vyjadřování názorů a svobodu pohybu. Charta 77 ve svém Prohlášení a ve své následující činnosti vycházela ze dvou mezinárodních paktů. Byl to **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**. Oba pakty byly přijaty OSN roku 1966. Československo tyto pakty přijalo a ratifikovalo v roce 1976. Z hlediska práva na spravedlivý proces má význam článek 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. (viz dále).

Roku 1978 vznikla ještě další občanská skupina pro lidská práva, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Jeho úkolem bylo sledovat případy nespravedlivě pronásledovaných občanů a ve sděleních o nich informovat.

³ ad bod 2

Na činnost tohoto Výboru a Charty 77 navázal Československý helsinský výbor, který se po rozpadu Československa nazývá **Český helsinský výbor**.

*Tento výbor chápe práva lidská jako „jevy reálného lidského a společenského života, mající svůj původ v přirozených životních potřebách, vztazích a nárocích lidí, které se v průběhu dlouhé historie vyvinuly a rozrůznily do širokého okruhu neboli katalogu práv. Lidská práva lze chápat jako morálně-právní principy, které si lidé v průběhu dlouhé historie postupně uvědomovali a formulovali nabýváním různých zkušeností a poznatků ze skupinového a společenského soužití, zvláště pak v konfliktech a bojích s usurpující mocí, na cestě za dobrou, humánní společností. Klíčovou zásadou ideové koncepce lidských práv je respekt k člověku, ohled na člověka, ať je to kdokoli, ať je jakýkoli“.*⁴

Díky aktivitám těchto skupin se ochrana lidských práv stala jedním z prvořadých úkolů vznikajícího a rozvíjejícího se československého demokratického státu. Problematika lidských práv proto zaujala významné místo v Ústavě Československé federativní republiky. Bylo rozhodnuto, že nedílnou součástí Ústavy se stane Listina základních práv a svobod. Ta obsahuje velmi rozsáhlý výčet práv a svobod. Ale k tomu se dostanu později.

Závěrem této kapitoly nutno říci, že ochrana lidských práv v České republice jako v každém demokratickém státě je složitý proces, který znamená přijímání principů lidských práv obsažených v Ústavě ČR a v přijatých mezinárodních úmluvách. Dále jde o jejich začlenění do právního řádu a jejich aplikaci v praxi. Ochrana lidských a občanských práv vyžaduje, aby uplatnění těchto principů a zásad zabezpečovaly činnosti příslušných státních orgánů, dále nevládních skupin a organizací a různých výchovně vzdělávacích institucí.⁵

Za těchto podmínek se stává ochrana lidských práv věcí veřejnou, věcí všech.

Nyní bych se zaměřil na ochranu konkrétního lidského práva, které zaujímá mezi základními nezadatelnými lidskými právy výrazné místo, práva na spravedlivý proces.

V právu na spravedlivý proces, které se prostřednictvím mezinárodních dokumentů stává stále více součástí právních řádů a jejich pozitivněprávních ustanovení, chápeme toto právo jako subjektivní veřejné právo každého jednotlivce vůči státu jako povinnému subjektu na poskytnutí náležité právní ochrany tomu, kdo se jí dovolá. Právo na spravedlivý proces je zajišťováno nejen vnitrostátně na základě mezinárodních závazků, které státy na sebe vzaly např. v rámci Rady Evropy, ale též zároveň mechanismem nadnárodní ochrany.

⁴ www.helcom.cz

Šilhánová, L., Ochrana lidských práv v ČR

⁵ viz 4)

TŘETÍ KAPITOLA

MEZINÁRODNĚ-PRÁVNÍ ÚPRAVA PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

Vývoj této problematiky spadá do období od konce druhé světové války. Ta patřila svými následky k největším tragédiím v dějinách lidstva. Bylo nutné napříští takovým hrůzám zabránit. Svět spatřoval východisko ve spolupráci států s cílem zajistit a udržovat celosvětový mír, mezinárodní spolupráci a zaručovat lidská práva.

Za tímto účelem byla založena na konferenci v San Franciscu dne 26.6.1945 mezinárodní organizace, zvaná Organizace spojených národů. Tato organizace byla založena na základě přijetí Charty OSN padesáti státy, mezi kterými bylo také Československo. Platnost nabyla 24.10.1945. Tato Charta obsahovala důležitá ustanovení o lidských právech, což znamenalo základ pro vývoj mezinárodního práva po roce 1945. Preambule přímo vyjadřuje víru v základní lidská práva, článek 3 se zaměřuje na podporu a rozvoj lidských práv a základních svobod všech lidí bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka či vyznání. Má být dosaženo úplného uznávání lidských práv.⁶

Charta OSN je považována za nejdůležitější mezinárodní smlouvu současnosti a členské státy OSN jsou povinny dát jí přednost před všemi svými závazky.

Dalším dokumentem OSN byla Všeobecná deklarace lidských práv, politická dohoda, kterou schválilo v prosinci 1948 Valné shromáždění OSN v New Yorku. Jejím cílem bylo zajistit ochranu lidských práv a svobod každému jednotlivci bez rozdílu. Z hlediska práva na soudní ochranu je třeba upozornit na čl. 8 a 10 tohoto dokumentu. Tato dohoda má i přes její nezávazný charakter obrovskou morální hodnotu.

Další významnou organizací, která vznikla v poválečném období, byla **Rada Evropy**. První myšlenky na zřízení Rady Evropy sahají již do období druhé světové války. Britský ministerský předseda **Winston Churchill** (1874-1965) byl tvůrce myšlenky vytvořit mezinárodní organizaci po vzoru Společnosti národů zaměřenou na území Evropy. Známý je jeho klíčový projev, který pronesl roku 1946 na švýcarské univerzitě v Curychu. Prohlásil v něm mimo jiné, že *„naším cílem musí být budování a posilování Organizace spojených národů. Pod vedením této celosvětové organizace a v jejím rámci musíme v regionální struktuře znovu vytvořit rodinu evropských národů. Prvním praktickým krokem bude vytvořit Radu Evropy“*.⁷

Dne 5.5.1949 byla v Londýně podepsaná zakládací listina, která se stala Statutem Rady Evropy. Sídlem se stalo francouzské město Štrasburk. V současnosti je členem Rady Evropy 45 států.

⁶ www.osn.cz/lidska-prava/

⁷ www.radaevropy.cz

Roku 1950 byl zakladatelskými státy podepsán důležitý dokument, který je významný zvláště z hlediska práva na spravedlivý proces. Nazývá se **Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** (dále jen „Úmluva“).

Státy, které tuto úmluvu podepsaly, si kladly za cíl, aby vznikl mezinárodní právní dokument, jehož cílem by bylo skutečné uplatnění a prosazování práv a svobod a zajištění jejich ochrany. Úmluva nabyla platnosti z hlediska mezinárodního práva dne 3.9.1953. Katalog práv a svobod, který úmluva obsahovala, se postupně rozšiřoval o další práva, a to prostřednictvím tzv. dodatkových protokolů. K účinné vynutitelnosti práv a svobod v Úmluvě zakotvených byl zřízen Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Byl ustaven roku 1959 a je oprávněn projednávat individuální stížnosti na porušení těchto základních práv a svobod. Jak už bylo výše řečeno, právo na spravedlivý proces se řadí mezi proklamovaná základní práva a svobody. Z toho vyplývá, že zajištění tohoto práva je v rukou soudu pro lidská práva. Každý, kdo se považuje za poškozeného v důsledku porušení práv přiznaných Evropskou úmluvou se může obrátit se stížností k **Evropskému soudu pro lidská práva**, (dále jen „Soud“), a domáhat se tímto soudní ochrany. Vždy je třeba se obrátit na Soud se stížností proti konkrétnímu státu. Ovšem každé podání stížnosti musí vždy nutně splnit formální náležitosti. Jejich splnění je podmínkou pro to, aby Soud mohl posoudit věc v jejím meritě.

První podmínkou je nutnost vyčerpat všechny účinné vnitrostátní právní prostředky nápravy před tím, než se konkrétní osoba obrátí na Soud. Tím je umožněno smluvnímu státu, který údajně porušil práva a svobody konkrétního jednotlivce, aby celou záležitost znovu přezkoumal a rozhodnutí ve věci změnil. Tato podmínka znamená podřízenost mezinárodního systému ochrany lidských práv národnímu systému.

Druhou podmínkou je, že Soud může posuzovat věc, která je podaná ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné vnitrostátní rozhodnutí. Tato doba je dostatečná na to, aby si stěžovatel rozmyslel, zda stížnost k Soudu podá či nikoli, a pokud ano, aby si obstaral veškeré potřebné materiály. Tato lhůta má také zamezit nekonečnému projednávání jednotlivých případů národními soudy v případě nápravy vnitrostátním právním prostředkem.

Česká republika splňuje obě uvedené podmínky. Úmluva je podle článku 10 Ústavy vyhlášenou mezinárodní smlouvou, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas a již je Česká republika vázána, a která je tedy součástí právního řádu. V případě rozporu se zákonem se tedy upřednostňují ustanovení Úmluvy. Z hlediska ochrany práv a svobod na národní úrovni má významnou funkci Ústavní soud, který je oprávněn projednávat stížnosti na porušení práv a svobod zakotvených v Listině základních práv a svobod, ústavním zákonem č. 2/1993, a v Úmluvě uveřejněné ve Sbírce zákonů pod číslem 209/92.⁸

⁸JUDr. E. Hubálková, *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*, Linde Praha, a.s. 2003

Co se týče řízení před Soudem, tak stará koncepce dvoustupňového řízení, které spočívalo v činnosti dvou institucí, Evropské komise pro lidská práva a Soudu, byla z důvodu narůstajícího přetížení stížnostmi nahrazena koncepcí novou, která spočívá podle dodatkového Protokolu č. 11 z roku 1994 již v jednostupňovém řízení. Tímto byl vytvořen jednotný a stálý soudní orgán, jenž rozhoduje jak o přijatelnosti stížností, tak i o meritu těchto projednávaných stížností. K Soudu se od té doby tedy mohou, za splnění výše uvedených podmínek, stěžovatelé obracet přímo.⁹

Evropská úmluva a právo na spravedlivý proces

Zdánlivě nesourodý civilní proces kontinentální a anglosaský spojují především ustanovení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Již více než padesátiletá historie Úmluvy a podpis čtyřiceti šesti evropských států pod jejím textem má samo o sobě relativně vysokou vypovídací hodnotu. Základním pilířem určité stability je, dle mého názoru, velká jednoduchost a tím i srozumitelnost textu Úmluvy včetně dodatkových protokolů na straně jedné a obdobná jednoduchost řízení před Evropským soudem pro lidská práva na straně druhé. Obsah Úmluvy tvoří celkem 14 článků s jejich dodatkovými protokoly.

Jedním z chráněných lidských práv je právo uvedené v článku 6 Úmluvy, právo na spravedlivý proces. Toto právo se objevilo ihned v původním znění textu Úmluvy, tak jak byl signován 4. 11. 1950 v Římě patnácti ministry zahraničních věcí patnácti evropských států.

Spravedlivého procesu v oblasti civilního práva je možné se dovolávat na základě čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

V této práci se budu dále věnovat pouze tomuto zmíněnému článku, který se týká již zmíněné problematiky práva na spravedlivý proces z hlediska občanskoprávního procesu.

Podle tohoto ustanovení „každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života

⁹ Prof. JUDr. A. Winterová, CSc. a kol., Civilní právo procesní, Linde Praha 2002

účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti“.¹⁰

Právo na spravedlivý proces musí být účinně uplatňováno ve smyslu článku 6 odst.1 Úmluvy v civilním procesu tak, aby tento proces byl pro účastníky řízení skutečně nástrojem pro nalézání práva a ve výjimečných případech volného právního uvážení soudce při použití analogie ve smyslu §853 občanského zákoníku i tvorby práva. Musí nás zajímat, jak se zachovat v případě, že jsou ustanovení občanského soudního řádu v rozporu s naplněním práva na spravedlivý proces. Tato situace by se vyřešila vcelku snadno. Na základě novelizace Ústavy ústavním zákonem č.395/2001 Sb. by se tato věc řešila tak, že by se postupovalo podle článku 10 Ústavy, podle kterého jsou „vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu. Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

Na základě výše uvedeného obecný soud přímo aplikuje obsah Úmluvy, a vyloučí tím tak některá ustanovení občanského soudního řádu za předpokladu, že by byla v rozporu s právem na spravedlivý proces podle Úmluvy.

Realizace tohoto práva znamená použití tohoto ustanovení čl.6 odst.1 Úmluvy v případech, rozhoduje-li se spor o práva a závazky občanského charakteru, obsažené ve vnitrostátním právu. Výklad tohoto pojmu zahrnuje nejen oblast soukromého práva, ale stále častěji se vztahuje i na práva upravená veřejným právem. Cílem Úmluvy je zaručit všem občanským právům, zakotveným ve vnitrostátním právu, právo na soud a na spravedlivý proces.

Z toho vyplývá, že konkrétní právo nebo závazek musejí být založeny vždy na určitém právním základě na národní úrovni, což je podmínkou sporu o právo a také aplikovatelnosti Úmluvy.¹¹

Problematické práva na spravedlivý proces se věnuje bohatá judikatura Soudu pro lidská práva.

Výše bylo již uvedeno, že právo na spravedlivý proces upravuje nejen práva soukromoprávní povahy, ale dotýká se i práv, které se považují za práva veřejnoprávní povahy.

Výklad pojmu občanská práva nebo závazky nemůže vycházet pouze z ustanovení vnitrostátního práva žalovaného státu. Platí tu princip autonomie tohoto pojmu ve smyslu článku 6 Úmluvy. Soud má vždy za cíl vzít v úvahu vedle ustanovení a cílů Úmluvy také vnitrostátní právo konkrétního smluvního státu. Z toho vychází i judikatura Soudu pro lidská práva např. ve věci König v. Německo (1978). Soud v této věci nechává pojem občanské právo ve spojitosti

¹⁰ Čl.6 odst.1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

¹¹ Právní praxe 7/1993, B.Repík, Právo na spravedlivý proces v občanských věcech ve smyslu čl.6 odst.1 Evropské dohody lidských práv

se soukromým právem nevymezený a v případě existence sporu o právo občanské povahy má rozhodovat povaha práva, o které se jedná.

Na druhé straně však Soud rozhodl ve věci *Bentham v. Nizozemí* (1985), že se čl.6 Úmluvy vztahuje i na spory veskrze veřejnoprávní povahy.¹²

Charakteristika jednotlivých atributů práva na spravedlivý proces podle článku 6 odst.1 Úmluvy

Cílem každého demokratického právního státu má být zajištění a kontrola dodržování základních lidských práv a svobod. Na mezinárodní úrovni je tedy cílem každého smluvního státu Úmluvy zajistit realizaci obsahu práva na spravedlivý proces, jednoho ze základních lidských práv. Obsah tohoto práva předpokládá splnění určitých podmínek, garancí, na kterých je založeno spravedlivé řízení. Tyto podmínky se dělí podle povahy na institucionální a procesní.

Mezi institucionální podmínky náleží právo na soud, které obsahuje i právo na přístup k soudu, a dále právo na nezávislý a nestranný soud, zřízený zákonem. Do skupiny procesních záruk se řadí právo na spravedlivé projednání věci, veřejnost řízení a přiměřená délka soudního řízení.

Realizace těchto institutů je předpokladem a zárukou moderního, spravedlivého procesu. Každé řízení má být v právním státě založeno na respektování a zajišťování všech těchto atributů. Žádný z nich nemůže být vynechán, všechny výše uvedené atributy společně jako celek tvoří základ spravedlivého civilního procesu.

Nejprve se budu věnovat atributům institucionální povahy.

¹² viz.č.11

Článek 6 Úmluvy a jeho garance práva na spravedlivý proces institucionální povahy

1. Právo na soud a na přístup k soudu

Tento atribut spravedlivého řízení není výslovně v čl.6 odst.1 Úmluvy vyjádřen, avšak z něho vyplývá, je v něm nepřímo obsažen. Soud se tímto právem zabýval ve věci „*Golder v. Velká Británie*“.¹³ Soud v této věci stanovil, že Úmluva a její čl.6 odst.1 zakotvující právo na spravedlivý proces zajišťují realizaci tohoto práva jak v konkrétním řízení samotném, tak ve vztahu ke každému, kdo se chce teprve svého občanského práva domáhat. Právo jednotlivce obrátit se v dané věci na soud označujeme jako „**právo na přístup k soudu**“.

Podle Úmluvy má každý právo, aby soud řešil a následně rozhodl každý spor týkající se občanských práv a závazků. Přístup k soudu je důležitým aspektem záruk zakotvených v Úmluvě.

Dalším rozsudkem, který se dotýkal této problematiky, byl rozsudek ve věci „*Airey v. Irsko*“ (1979).

Šlo o případ, kdy irská stěžovatelka chtěla docílit žalobou rozvodu manželství, neměla však finanční prostředky na zaplacení advokáta. Pomoc advokáta byla v tomto případě nutná. Ovšem irský právní řád nezaručoval institut právní pomoci. Podle stanoviska Soudu nebylo tak této osobě zaručeno právo na přístup k soudu. Realizace tohoto práva v praxi závisí podle ustanovení Úmluvy na jednotlivých smluvních státech, které mají poskytování tohoto práva různými způsoby zabezpečovat. Pravomoc soudu se při rozhodování opírá jak o hledisko skutkové, tak právní. Platí tu princip úplné jurisdikce. K této záležitosti se Soud vyjádřil ve věci „*Le Compte v. Belgie*“.¹⁴

Zajímavý je také případ „*Kreuz*“ z roku 2001, ve kterém dospěl Soud k názoru, že se soudním orgánům nepodařilo zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmem státu na vybírání soudních poplatků za projednávání žalob a zájmem stěžovatele uplatňujícího své nároky soudní cestou. Šlo o to, že poplatek požadovaný na stěžovateli byl nadměrný. To nakonec vedlo k tomu, že se stěžovatel žaloby vzdal a jeho případ nebyl nikdy soudy projednán. To podle názoru Soudu zasáhlo samu podstatu práva na přístup k soudům. Jednalo se tedy o porušení čl.6 odst.1 Úmluvy.

Platí však zásada, že „**právo na soud**“, jehož obsahem je také právo na přístup k soudu, není absolutní povahy a může být tedy legitimně omezeno prostředky,

¹³ B.Repík, Právo na spravedlivý proces v občanských věcech ve smyslu čl.6 odst.1 Úmluvy, Právní praxe 7/1993

¹⁴ viz č.11

jako např. zákonné promlčecí lhůty, předpisy vztahující se k nezletilým a duševně postiženým. V případě zákonného omezení přístupu k soudu je úlohou Soudu zjišťovat, zda legitimní prostředky omezení tohoto práva jsou zachovány. Interpretace a aplikace těchto omezení nemohou ohrozit přístup jednotlivce k soudu. Tento požadavek ve své podstatě musí být vždy naplněn.

Je nutno také říci, že záruky procesní povahy, zahrnující právo na spravedlivé řízení, veřejnost a rychlost řízení, nemají bez existence ochrany přístupu k soudům žádný význam, protože samotný průběh řízení závisí na samotném vzniku práva obrátit se na soud.

2. Soud nezávislý a nestranný, soud zřízený na základě zákona

Tento požadavek je podle Úmluvy dalším z principů garance práva na spravedlivý proces. Je nutnou podmínkou fungování soudu vůbec. Takovým soudem se rozumí soud, jehož hlavním předpokladem a cílem je vést spravedlivé řízení a přijímat závazná rozhodnutí. Požadavek nezávislosti soudu spočívá v nezávislosti na orgánech výkonné moci, legislativy a na stranách sporu. Soud řeší problematiku nezávislosti na základě určitých kritérií. Tato kritéria jsou obsahem pojmu **nezávislost a nestrannost soudu**.

První skupinu tvoří kritéria organická. Patří mezi ně otázka složení soudu, způsob ustanovování jednotlivých soudců do funkce orgánem výkonné moci, délka jejich mandátu, a také jejich neodvolatelnost a nepřeložitelnost po dobu trvání mandátu.

Další kritéria, které bere soud v úvahu, vycházejí ze samotné ústavní a zákonné úpravy funkce soudu. Nazývají se kritéria funkční. Ty jsou tvořeny zárukami, které spočívají v samostatné práci soudců, kteří jednají a rozhodují bez okolních vlivů, sami podle vlastního vědomí a svědomí. Nikdo nesmí soudci nařizovat, jak má vykonávat svoji jurisdikční činnost a nikdo mu nesmí radit, jak má při rozhodování postupovat.

Poslední požadavek vyplývající ze záruky nezávislosti a nestrannosti soudu tvoří kritérium psychologické povahy, založené na vyloučení pochybností o nezávislosti a nestrannosti soudu jako celku nebo jednotlivých soudců. Nezávislost a nestrannost se posuzuje ze dvou hledisek. Jde o subjektivní a objektivní hledisko. Za subjektivní hledisko se považuje osobní nestrannost jednotlivých členů soudního orgánu. Rozumíme tím určitý vnitřní postoj každého soudce k dané věci. Tato nestrannost se vždy prezumuje. Platí tedy, dokud není prokázán opak. Objektivní stránka spočívá v otázce způsobu složení a organizace soudu z hlediska vyloučení všech důvodných pochybností o podjatosti. Byla by jinak ohrožena jak důvěra lidí k soudcům, tak i k justici jako takové. Vždy se posuzují tato hlediska

současně. Jen tak je zaručeno právo na spravedlivý proces.

V případě důvodných pochybností tu platí princip vylučování soudců na základě podání námítky podjatosti konkrétního soudce.

Co se týče judikatury Soudu, tak se všem těmto kritériím nezávislosti věnuje Soud v rozhodnutí případu „*Sramek v. Rakousko*“.

Na základě rozsudku „*De Wilde*“ z roku 1971 musí vnitrostátní soud vyhovovat řadě požadavků, jako jsou nezávislost ve vztahu k exekutivě a ke stranám, garance řízení soudního typu aj., z nichž některé figurují přímo v textu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ještě podrobněji o nezávislosti soudu hovoří rozsudek ve věci „*Campbell a Fell*“ z roku 1984. Podle něho je při posuzování nezávislosti soudu nutné přihlídnout ke způsobu jmenování jeho členů a k délce jejich funkčního období, k existujícím předpisům upravujícím jejich odvolání nebo záruky jejich neodvolatelnosti, k zákonům zakazujícím udělovat jim instrukce exekutivou při jejich rozhodování, k existenci právních záruk proti vnějším tlakům, k otázce, zda se orgán jeví jako nezávislý a také k účasti členů soudcovského sboru na řízení.

Dále se této otázce věnuje Soud v rozhodnutí věci „*Saraiva de Carvalho v. Portugalsko*“ (1994) a ve věci „*Gautrin v. Francie*“ (1998).

Na základě těchto rozhodnutí Soudu postupovala i judikatura Ústavního soudu České republiky. Ústavní soud prohlásil v nálezu č. 167/94, že důvod pro vyloučení soudce spočívá již v tom, lze-li se domnívat, že soudce při projednávání dané věci není nepodjatý. Již z výše uvedeného vyplývá, že pojem nezávislosti a nestrannosti tvoří jeden celek, nelze je proto od sebe oddělovat.

Soudcovskou nestranností se rozumí stav, kdy soudce nemá k projednávané věci a k účastníkům řízení žádný vztah. Soudce si nesmí o tom daném případě, který rozhoduje, a také o samotných stranách sporu, vytvářet své vlastní názory a stanoviska, v průběhu řízení nesmí žádnou ze stran zvýhodňovat a k projednávané věci nemá mít žádný osobní vztah, a to samozřejmě jak v době, kdy věc rozhoduje, tak ale i ještě předtím, než začal spor vůbec řešit.

Otázka spravedlivého rozhodování je tak zcela záležitostí soudcovského svědomí, vědomí a odpovědnosti za neutrální postoj k dané věci.

Jen tak se jedná o objektivní, spravedlivý soud.¹⁵

Avšak v případě, že soudce tyto záruky nespĺňuje, musí být z projednávání a rozhodování věci vyloučen. Důvodem je předně existence vztahu soudce k věci. Jedná se například o situaci, kdy by soudci záleželo na konečném výsledku řízení nebo by byl sám jeho účastníkem.

Další důvod pro vyloučení soudce nastává, má-li určitý poměr k účastníkům řízení, ať rodinný, příbuzenský či přátelský.

Jak jsem už zmínil výše, tak z hlediska zachování principu absolutní nestrannosti platí, že vznikly-li pochybnosti, které zakládají důvod

¹⁵ Právní praxe, A. Mokřý, Nezávislost a nestrannost soudce - vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů

pochybovat o soudcově nepodjatosti nebo existují-li jakékoli objektivní skutečnosti, které mohou ovlivnit spravedlivé rozhodnutí soudce, je to předpokladem toho, aby dotyčný soudce ukončil projednávání věci a tím se daného případu vzdal.

Na prvním místě soudce sám se má postarat o to, aby mu byla věc odňata v případě, kdy se cítí být ve věci podjatý. Toto vyplývá z principu soudcovského vědomí a svědomí, kterým se má spravedlivý soud řídit.

Na druhou stranu je nutné ale zajistit, aby soudce výslovně prohlásil, z jakého důvodu se daného případu vzdává, aby soudce tohoto svého práva nezneužil. Jinak by totiž mohlo být ohroženo právo každého jednotlivce na soud.

Nutno ještě poznamenat, že obecně právo na soud v případech, kdy se rozhoduje o věcech občanskoprávní povahy, nezaručuje samo výslovně právo na víceinstančnost řízení. Z judikatury Soudu je důležité rozhodnutí ve věci „*König v. SRN*“, o kterém jsem již psal, podle kterého platí ustanovení čl. 6 Úmluvy i na průběh řízení před vyšší soudní instancí v případě odvolacího řízení. Vznik a existence těchto soudních orgánů vyšší instance závisí pouze na rozhodnutí každého jednotlivého státu. Je poté povinností státu, aby v tomto řízení byly naplněny garance obsažené v Úmluvě.¹⁶

Cílem vyšší instance by měla být kontrola a realizace čl. 6 Úmluvy a v případě, že soud prvního stupně nepostupuje v souladu s tímto článkem, soud vyšší instance může na základě opravných prostředků celou věc napravit.

Tato skutečnost vyplývá z požadavku vyčerpání všech dostupných vnitrostátních právních prostředků smluvním státem před tím, než dotyčná osoba podá k Soudu stížnost. Touto podmínkou se má zabránit narůstajícímu přetížení Soudu. Z této podmínky také plyne již výše zmiňovaná přednost vnitrostátního práva smluvního státu před právem mezinárodním, jehož systém ochrany lidských práv je zakotven v Úmluvě.

Jak již bylo uvedeno, podmínkou řádného fungování soudnictví je činnost „**soudu zřízeného na základě zákona**“.

Znamená to tedy, že soudy v demokratickém právním státě nejsou v rukou moci výkonné, nýbrž že jejich vznik, organizace a činnost závisí na právní úpravě přijaté zákonodárným orgánem. Toto je konstatováno Evropskou komisí pro lidská práva v rozhodnutí ve věci „*Piersack v. Belgie*“ (1981). Zde se také uvádí, že je možné zajistit zřízení soudního orgánu orgánem moci výkonné, za předpokladu, že sám zákon takto stanoví a zaručí podmínky, aby nedocházelo ke svévolnému jednání ze strany výkonné moci.

¹⁶ rozhodnutí ve věci *Delcourt*

Čl.6 Úmluvy a jeho garance práva na spravedlivý proces procesní povahy

1. Právo na spravedlivé projednání věci

Asi nejširším a zároveň nejošemetnějším principem je právo každého, aby jeho záležitost byla projednána spravedlivě. Tento atribut se považuje za klíčový z hlediska procesních garancí.

Je v zásadě tvořen dvěma aspekty. Prvním z nich je požadavek „**rovnosti zbraní**“.

Tento princip žádá, aby každé procesní straně náležela shodná práva a povinnosti, aby každá z nich dostala stejnou příležitost hájit své oprávněné zájmy před nezávislým a nestranným soudem, za předpokladu, že obě strany mají vůči sobě rovné postavení, tedy žádná z nich nesmí být ve výhodě vůči druhé. Principem rovnosti zbraní se zabýval Soud v rozhodnutí ve věci „*Delcourt v. Belgie*“ a „*Ruiz-Mateos v. Španělsko*“ atd.

Záruka rovnosti zbraní není však jedinou podmínkou existence spravedlivého soudu. Abychom mohli hovořit o spravedlivém procesu, tak musí být z hlediska procesní povahy naplněna i další podmínka, která spočívá v tzv. „**zásadě kontradiktornosti řízení**“. Jedná se o pravidlo, podle kterého mají strany sporu právo se ke každému návrhu nebo důkazu vznesenému před soudem samy vyjádřit.

Ke kontradiktornosti řízení se vztahoval rozsudek Soudu ve věci „*Feldbrugge v. Nizozemí*“. Jednalo se o případ, kdy stěžovatelka žádala přiznání dávek nemocenského, na které měla podle svého přesvědčení nárok.

Podala proto odvolání. Následně v probíhajícím odvolacím řízení tato dotyčná osoba nebyla vůbec vyslyšena, neměla příležitost cokoli k věci sdělit, nahlédnout do spisu, protože nebyla vůbec soudem vyzvána, aby se k věci vyjádřila.

V rozsudku Soudu bylo stanoveno, že odvolací řízení postrádalo zásadu kontradiktornosti řízení. V tomto případě se projevila v praxi zásada, že ustanovení čl.6 Úmluvy se aplikuje i na činnost soudů v odvolacím řízení. Podmínka, aby civilní proces proběhl spravedlivě, závisí vedle těchto dvou principů také na splnění určitých obecných zásad procesu, které v sobě čl.6 Úmluvy přímo neobsahuje, nicméně však vycházejí z principů civilního procesu v demokratickém právním státě.

Musí platit, že každému účastníku řízení mají být garantovány určité záruky procesních práv, které vycházejí ze samotné podstaty práva na spravedlivý proces. Účastník řízení tak disponuje řadou procesních práv, která vedou k naplnění řádného průběhu řízení. Vedle dispozičních procesních úkonů, které

se vztahují přímo k předmětu řízení, má každý právo, aby předseda senátu nejprve zajistil předvolání všech účastníků k připravovanému jednání v dostatečné lhůtě před zahájením jednání, aby měla každá strana řízení dostatek času se na jednání náležitě připravit. Účastník řízení se tak poskytuje právo být přítomen každého jednání.

Účelem každého spravedlivého procesu je zjistit správný stav věci, který slouží jako podklad pro spravedlivé, zákonné rozhodnutí. Tohoto stavu se dosahuje cestou procesního dokazování v občanském soudním řízení. Nejprve tak musí být navrženy důkazy o rozhodujících skutečnostech, což je především povinností samotných stran řízení. Soud ve své činnosti také stanovil, že každý účastník řízení má právo na to, aby mu byly sděleny informace o všech návrzích a důkazech předložených soudu, lhostejno kým byly předloženy. Také musí mít vždy zaručenu možnost se k návrhům a následně k provedeným důkazům vyjádřit. Na základě shromáždění všech dostupných důkazů soud tyto důkazy tedy provádí a na základě volného hodnocení důkazů též hodnotí. Tuto činnost soud vykonává podle své vlastní úvahy, a to tak, že každý jednotlivý důkaz hodnotí samostatně, avšak zároveň musí brát v úvahu všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti.¹⁷

Výčet výše uvedených garantovaných procesních práv je důsledkem uplatňování obecné právní zásady „audiatur et altera pars“ (budiž slyšena i druhá strana). Vždy musí platit, že v procesu zjištěné skutkové poznatky jsou s právní kvalifikací daného případu v souladu.¹⁸

Předmětem stížností předložených Soudu, týkajících se spravedlivého řízení, bývají nezřídka případy, kdy sami stěžovatelé nejsou spokojeni s právním názorem obecného soudu a s tím souvisejícím hodnocením důkazů. Podle rozhodnutí Soudu musejí všechna soudní rozhodnutí vždy určit dostatečně důvody, na kterých jsou založena.¹⁹

Soud rozhodoval o otázce spravedlivého řízení také ve věci „*Kraska v. Švýcarsko*“.

Komise v tomto případě také zjistila, že byl porušen čl. 6 Úmluvy, neboť soudce neprostudoval všechny spisy významné z hlediska stěžovatele pro konečné rozhodnutí ve věci.²⁰

Ústavní soud připomíná, že i tento Soud, který v souvislosti s rovností účastníků řízení používá pojem „rovnost zbraní“, podle své konstantní judikatury vyžaduje, aby každé procesní straně byla dána přiměřená možnost přednést svoji záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana. V případě „*Beer proti Rakousku*“ z roku 2004 (stížnost č. 30428/96) a „*Baumann proti Rakousku*“ z roku 2001 (stížnost č. 76809/01)

¹⁷ prof. JUDr. A. Winterová, CSc., *Civilní právo procesní*, Linde – Praha 2002

¹⁸ JUDr. E. Hubálková, *Bulletin advokacie* 2004, *Stručná rukojet' českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*

¹⁹ *Rozsudek ve věci Garcia Ruiz v. Španělsko* (1999)

²⁰ B. Repík, *Právní praxe* 7/1993, *Právo na spravedlivý proces v občanských věcech ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv*

Soud konstatoval, že článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně základních práv a lidských svobod je aplikovatelný i na rozhodování o nákladech řízení, za předpokladu, že předmětem tohoto řízení byly občanská práva a závazky.²¹

2. Veřejnost řízení

Tento princip má zabezpečit řádný chod soudnictví tím, že požaduje, aby široká veřejnost měla právo se účastnit projednávání a rozhodování ve věci. Veřejnost tímto sama zajišťuje kontrolu činnosti soudců a má tak být garantem důvěry lidí v tuto instituci. Celý soudní proces se tak stává otevřenější, pružnější a především průhlednější. Napomáhá se tímto naplnit ustanovení čl. 6 Úmluvy, což také judikoval Soud v rozhodnutí ve věci „*Preto v. Itálie*“ (1983).

Soud v něm konstatoval, že cílem veřejnosti řízení je právě chránit strany před tajnou justicí, která se vymyká kontrole veřejnosti. Jedná se o prostředek, na základě kterého je zachována důvěra k soudům. Řízení se stává průhledným. Tato průhlednost, kterou propůjčuje výkonu spravedlnosti, napomáhá podle Soudu dosažení cíle článku 6 odst. 1, tedy spravedlivého procesu.

Dalším zásadním rozsudkem, který se vztahuje k otázce veřejnosti řízení je případ „*Hakanson*“ z roku 1986. Tento rozsudek říká, že výše uvedená zásada musí být plně respektována alespoň při jednom instančním řízení o merituu věci, ovšem za předpokladu, že tu nejsou důvody vyčíslené v článku 6 odst. 1 umožňující vyloučení veřejnosti.

Požadavek, aby se veřejnost mohla vždy účastnit jednání soudu, ovšem neplatí za každé situace.

Článek 6 Úmluvy ve své druhé větě stanoví z uvedeného pravidla výjimky. Podle tohoto článku musí být rozsudek vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

Tyto výjimky se vztahují pouze k jednání před soudem, neuplatní se tedy při vyhlášení rozsudku. Pokud jde o vyhlášení rozsudku, musí být vyhlášen veřejně. Ovšem samotné vyhlášení se může lišit způsobem, jakým je provedeno. Ve výše uvedeném případě „*Preto v. Itálie*“ rozhodoval věc kasační soud, který zveřejnil rozsudek nikoli ústním vyhlášením přímo před veřejností, nýbrž tak, že vyhotovil písemné rozhodnutí, které následně uschoval u soudního úředníka, kde bylo dáno každému k dispozici.

²¹ časopis Rozhodnutí Ústavního soudu ČR č.9/2006

Požadavek vyplývající z čl.6 Úmluvy je splněn, když má každá zúčastněná osoba příležitost se s daným rozsudkem seznámit. Takto rozhodl Soud ve věci „*Sutter v Švýcarsko*“ (1984).

Pravidlo veřejného vyhlášení rozsudku musí tedy platit bez výjimky. To platí i o případech, kdy by byla veřejnost z určitých výše uvedených důvodů z jednání vyloučena.

Nutno také dodat, že se tento princip veřejnosti řízení vztahuje na každé řízení, nezávisle na tom, ve kterém stupni probíhá.

3. Přiměřená délka soudního řízení (řízení bez soudních průtahů)

Projednání věci v přiměřené lhůtě je v současné době snad nejznámějším principem spravedlivého procesu v civilním řízení. Hovoříme-li o skutečně účinné soudní ochraně práv a oprávněných zájmů, pak je potřeba zajistit, aby byla poskytnuta rychle, tj. v přiměřené lhůtě.

Právo na řízení v přiměřené lhůtě patří mezi nejčastější okruhy stížností uplatňovaných před Soudem. Platí, že pouze přiměřeně dlouhé soudní řízení ovlivňuje a podporuje právní jistotu účastníků. Také Česká republika musí čelit stížnostem obyvatel, kteří se domáhají z těchto důvodů včasného a zákonného rozhodnutí u štrasburského Soudu, který již mnohokrát vyhověl stížnosti občanů, kteří se tímto bránili před zdlouhavou činností vnitrostátních soudů. Státy jsou pak povinny v důsledku prohraných sporů platit vysoké náhrady. Má-li se zkoumat, jak dlouho trvalo soudní řízení, je vždy nutné vycházet z počátku konkrétního řízení. Počátek civilního řízení ve smyslu čl.6 odst.1 Úmluvy se váže k podání návrhu na zahájení řízení, například žaloby. Tímto okamžikem tak počínají běžet lhůty pro rozhodnutí. Pokud jde o konec lhůty, rozhodující je zde právní moc vydaného rozhodnutí.

Pravidla pro přiznání nepřiměřené lhůty a tím i konstatování porušení práva na spravedlivý proces jsou interpretačně stanovena v několika rozsudcích. Jako základní pro stanovení těchto pravidel lze označit rozsudek ve věci „*Vernillo*“ z roku 1991. Podle jeho obsahu závisí posuzování přiměřené délky řízení na konkrétních okolnostech každého případu. Musí se podle tohoto rozsudku brát vždy zřetel na složitost projednávaného případu, jednání stran a orgánů projednávajících případ. Dále takto rozhodoval Soud ve věci „*Buchholz v. Německo*“ (1981), „*Guincho v. Portugalsko*“ (1984) a „*Ekner a Hofauer*“ (1987).

V posledně zmíněném případě bylo rozhodnuto tak, že důležitou roli v posuzování každého případu hraje chování stěžovatelů. Takové chování se nedá přičítat žalovanému státu. Ve věci „*Guincho*“ se Soud vyjádřil tak, že na

projednávanou věc a tím na případné porušení zmiňovaného článku Úmluvy mají vliv pouze průtahy vzniklé ze strany státu.²²

Celým řízením z hlediska jeho délky se rozumí také řízení odvolací a kasační, popřípadě i řízení o ústavní stížnosti před ústavním soudem.²³

Přiměřenost lhůty je relativní pojem. Hodnotí se v každém případě zejména s přihlédnutím ke zvláštním okolnostem dané konkrétní věci, dále podle složitosti případu z hlediska skutkového i právního, podle chování jednotlivých účastníků a soudních orgánů, projednávajících případ, příp. jiných státních orgánů, které mají vliv na samotné řízení.²⁴ Za průtahy způsobené soudy nebo jinými státními orgány odpovídá vždy konkrétní stát, a to i tehdy, jestliže existují případné nedostatky spočívající v nedokonalosti vnitrostátních zákonů, složitosti justice nebo samotného soudního řízení. Nedostatek soudců a jiných soudních úředníků neznamena legitimu průtahů v řízení. Činností Soudu není vyšetřovat, který orgán státu zavinil tuto nepřiměřenost délky řízení a není jeho úkolem ani napravovat vady řízení týkající se průtahů a radit danému státu, jak má postupovat v řízení, aby byl požadavek rychlosti řízení zachován. Nicméně ale členské státy Úmluvy jsou zavázány vytvořit své soudnictví takové, aby vyhovovalo ustanovením článku 6 Úmluvy.

Také Ústavní soud potvrdil, že je to právě státní moc, která má za úkol chránit práva a svobody každého jednotlivce. Každý, kdo se dovolává této ochrany očekává, že bude státním orgánem v jeho věci rozhodnuto v souladu se zákonem a včas. Jinak by totiž ochrana jeho práv z hlediska požadavku právní jistoty postrádala svůj účel a cíl.²⁵

Z hlediska soudní praxe se rozlišují průtahy v řízení způsobené jednak subjektivními prvky a jednak ty, spočívající v existenci objektivních prvků. K subjektivním prvkům náleží příčiny vzniklé na straně soudu, které spočívají v nekvalitní práci soudce či jeho nečinnosti, v případě, kdy věc projednává a rozhoduje příslušný soud. Objektivní okolnosti záleží ve skutečnostech, které mohou vyplývat z přemíry soudních řízení, nedokonalé práce legislativy v oblasti justice a případně také z nedostatečného technického zařízení u některých soudů.

Ačkoliv přiměřenost lhůty má být zkoumána zejména ve vztahu ke státu a pouze zdržení přičitatelná státu mohou vést k závěru, že tato lhůta nebyla dodržena, platí, že v případě, kdy dochází k prodlužování délky řízení ze strany účastníků řízení, je to posuzováno jako objektivní prvek, který není možné přičítat státu. Totiž v civilním procesu je posuzování přiměřené lhůty pro rozhodnutí konkrétní věci závislé na přístupu jednotlivých stran k dané věci, to znamená, že strany mají v řízení projevit „řádnou péči“, která ovšem nemůže osvobodit soudce od povinnosti dbát na to, aby celé řízení trvalo

²² Bulletin advokacie č.10/2005- JUDr.A.Pejchal, „Civilní proces jako nástroj nalézání i tvorby práva“

²³ viz.výše rozh.Buchholz

²⁴ B.Repík,Právní praxe 7/1993,Právo na spravedlivý proces v občanských věcech ve smyslu čl.6 odst.1 Evropské úmluvy o lidských právech

²⁵ rozhodnutí Ústavního soudu č.319/04

přiměřenou dobu. Je pak vždy na rozhodnutí Soudu, aby v daném případě určil, zda-li bylo zachováno právo účastníka na rozhodnutí v přiměřené lhůtě či nikoli. Lhůta podle soudní praxe Evropského soudu pro lidská práva v konkrétní věci, zda-li bylo či nebylo zachováno právo účastníka na rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Každý stát by tak měl být smluvní stranou Úmluvy a měl by tímto svým soudům umožnit, aby jednaly a rozhodovaly v souladu s ustanovením článku 6 odst. 1 Úmluvy.²⁶ Smysl citovaného článku Úmluvy je pak splněn nikoli již tím, že „spravedlnost“ je vykonávána, ale až tím, že je viditelné, že je skutečně vykonávána²⁷, přičemž přiměřenost lhůty rozhodnutí je jedním ze zjevných znaků plnění závazku úmluvy. V rámci plnění svých povinností vyplývajících z uvedené úmluvy je na smluvních státech, aby svůj soudní systém zorganizovaly tak, aby jejich soudy mohly každému zaručit, že obdrží konečné rozhodnutí ve sporech týkajících se jeho občanských práv a závazků v přiměřené lhůtě.²⁸

Každopádně existují-li skutečnosti, které zapříčiňují nedostatečnou funkci soudu, platí, že tyto nedostatky nesmí působit k tíži jednotlivých osob, které se obrátily na soud s tím, aby se dovolaly svých práv, a žádají, aby bylo o jejich právech rozhodnuto v určité přijatelné době. Tuto dobu považujeme ovšem za velmi relativní vzhledem ke všem okolnostem případu. Nesplnění povinnosti rozhodnout v přiměřené lhůtě je pro stát spojeno s následkem sankce dle Úmluvy. Přetížení soudů nemůže být omluvou státu při neplnění výše uvedeného závazku, pokud soud neudělá vše pro to, aby překážka byla překonána co nejdříve. V případě, kdy soud tedy tuto lhůtu nebere na zřetel, porušuje tímto jeden z hlavních atributů práva na spravedlivý proces.

Všechny shora uvedené a charakterizované atributy řízení napomáhají k dosažení účelu článku 6 odst. 1 Úmluvy, tedy realizaci práva na spravedlivý proces, jehož záruky řadíme k zásadám každé demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy. Pojetí spravedlivého procesu v textu Evropské úmluvy a judikatuře Soudu ukazuje správný směr cesty, kudy je zapotřebí se vydat.

²⁶ Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku (ESLP)-rozsudek ve věci Moreira (1988)

²⁷ rozsudek ESLP ve věci Delcourt z roku 1970

²⁸ viz rozsudek ESLP ve věci Ekin proti Francii č.5/2002

ČTVRTÁ KAPITOLA

PRAMENY PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ

PROCES

V ČESKÉ REPUBLICE

K nejdůležitějším vnitrostátním pramenům týkající se této problematiky patří ústavní zákony, a sice ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, (dále jen „Ústava“) a ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“), v novelizovaném znění. Tyto ústavní zákony jsou součástí ústavního pořádku České republiky. Ústava ve svém čl. 3 tak stanoví, že Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky. Není tedy součástí Ústavy, nýbrž je samostatným dokumentem. Toto ustanovení doplňuje též článek 112 Ústavy, který určuje taxativně všechny ústavní normy, které jsou součástí ústavního pořádku České republiky. Charakteristickým a významným rysem těchto předpisů je jejich nejvyšší právní síla. Z toho vyplývá, že všechny zákonné předpisy musí být s Ústavou v souladu a samotná Ústava může být doplňována nebo měněna pouze ústavními zákony, s tím, že se zaručuje zachování všech principů demokratického právního státu, které vyplývají z našeho právního řádu.

Česká republika je podle Ústavy svrchovaný stát založený na demokratických hodnotách a úctě k právům a svobodám člověka a občana.

Podle článku 2 Ústavy je „**lid zdrojem veškeré státní moci, kterou vykonává skrze orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní**“. Tato moc má sloužit všem občanům a může být uplatňována pouze v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. To vyplývá ze současné koncepce suverenity lidu, která tvoří základ každého demokratického státu. Tyto státy mají charakter ústavních a právních států. V demokratických státech platí požadavek omezené státní moci. Znamená to, že státní moc sloužící všem občanům a celé společnosti se uskutečňuje způsobem stanoveným v Ústavě a je také Ústavou omezována. Každý může tímto činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Ústava tak touto zásadou stanoví striktní meze státní moci. Tímto ustanovením se předpokládá, že zákonodárce bude ve své činnosti postupovat kvalitně a soudce bude rozhodovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí v souladu se zákonem.

Podle článku 4 Ústavy jsou „**základní práva a svobody pod ochranou soudní moci**“. Při výkladu pojmu základní práva a svobody vycházíme z předpokladu, že existují určitá přirozená, věčná, každé lidské bytosti vlastní práva, které získá každý člověk narozením. Jsou obsažena jak v Ústavě, v Listině, tak i v mezinárodních smlouvách.²⁹

Listina základních práv a svobod ve svém článku 1 stanoví, že tato základní práva jsou jako celek nezrušitelná, nepromlčitelná, nezadatelná a nezczitelná. Je pro ně charakteristická stálá povaha, na rozdíl od samotného člověka tedy nikdy nezanikají. Také nikdy nemůže být měněn jejich účel a podstata, protože patří k principům právního státu. Vyplývá to z dalšího důležitého ustanovení

²⁹ Prof. JUDr. A. Gerloch, CSc., JUDr. J. Hřebejk, Doc. JUDr. V. Zoubek, CSc., Ústavní systém České republiky, 4. vyd., Prospektrum Praha, 2002

článku 9 odst.2 Ústavy, podle kterého se „**Česká republika řadí mezi demokratické právní státy, respektující lidská práva a svobody, a vyhrazuje si tímto,**

že změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.“

Rozumí se tím, že určité principy soudobého právního státu jsou neměnné a musí být v každém okamžiku v našem právním řádu zachovány. Jedná se o články hlavy 1. Ústavy a 1. a 5. hlavy Listiny.

Již výše jsem zmínil, že základní práva a svobody jsou zakotvena také v mezinárodních smlouvách. Státy mohou učinit některé mezinárodní smlouvy přímo součástí vnitrostátního právního řádu. Právnímu režimu těchto mezinárodních smluv se věnuje článek 10 Ústavy.

V roce 2001 byl v důsledku chystaného začlenění České republiky do Evropské unie přijat ústavní zákon č.395/2001 Sb., který byl důležitou novelizací Ústavy a který znamenal z hlediska závaznosti mezinárodních smluv důležitou změnu.

Ta se projevuje právě v ustanovení článku 10 Ústavy, který stanoví, že **„Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“**

K mezinárodním smlouvám bych rád ještě doplnil, že ve vztahu k čl.1 Listiny, nemůžeme tyto smlouvy měnit, nýbrž pouze je vypovědět a tím přestávají být pro stát závazné.

V dalším výkladu bych se rád zabýval příslušnými ustanoveními Ústavy a Listiny, které souvisejí s požadavkem práva na spravedlivý proces.

ÚSTAVA A JEJÍ ZAKOTVENÍ PRINCIPŮ ŘÁDNÉHO FUNGOVÁNÍ SOUDNICTVÍ

Již výše bylo uvedeno, že Česká republika je založena na zásadě, že lid je zdrojem a nositelem veškeré státní moci, která se dělí na orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní. Problematika spravedlivého civilního řízení souvisí s řádným chodem soudní moci. Soudy plní významné funkce každého právního státu, jsou významnou součástí státního mechanismu. Hlavním úkolem soudů, jak vyplývá z Ústavy, je tedy zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům. Požadavkem vycházejícím z teorie dělby moci je samostatnost moci soudní. Tato zásada znamená, že soudní moc nemá zasahovat, stejně jako moc zákonodárná a výkonná, do sféry vyhrazené jiné státní moci. Samostatnost soudnictví znamená, že soudní pravomoc nemá žádný jiný státní orgán, ale i naopak, že soud nesmí svou činností nahrazovat činnosti příslušející orgánům jiných státních mocí. Soudní moc je upravena v hlavě čtvrté Ústavy. V následujícím výkladu se chci věnovat základním justičním a procesním principům, které ve své podstatě naplňují požadavek práva na spravedlivý proces, a které jsou právě v této části Ústavy zakotveny.

„Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy“. Tak hovoří čl. 81 Ústavy. Nezávislost posuzujeme z hlediska institucionálního a funkčního. Abychom mohli hovořit o řádném procesu, musíme zajistit, aby byla obě hlediska naplněna. Nezávislost institucionální nám více méně odpovídá na otázku, jak je konstruována soudní moc v demokratické společnosti nebo v právním státě. Již z principu dělby moci vyplývá, že soudní instituce stojí mimo moc zákonodárnou a výkonnou, v každém právním státě platí, že musí být zaručena přísná oddělenost soudních orgánů od ostatních státních orgánů a žádný soud nesmí být v jeho činnosti jakýmkoliv způsobem ovlivňován, nikdo nesmí do jeho činnosti zasahovat. Ve snaze dostát svým závazkům vyplývajícím pro stát z převzatých mezinárodněprávních závazků proto stát, prostřednictvím své zákonodárné moci, vytváří základní organizační a institucionální rámec pro výkon soudní moci. Významným prvkem této snahy státu je i stanovení základních procesních norem pro řízení před obecnými soudy, v jejichž zákonné formě jsou promítnuty více či méně obecné právní předpisy, typické pro civilní proces. Platí pravidlo, že tyto zásady mohou být částečně kombinovány,

modifikovány, ale musí se zajistit, aby se zcela nezměnily, pokud má soudnictví řádně fungovat a plnit ve společnosti svůj úkol.³⁰ Ovšem těžiště činnosti soudů spočívá v jednáních samotných soudců, proto i soudci podle zákona musí být při výkonu své funkce nezávislí. Soudy jsou tedy složeny z nezávislých soudců, kteří mohou být závislí pouze na zákonech, které interpretují a aplikují podle svého nejlepšího vědomí a svědomí při rozhodování konkrétního případu, který rozhodují na základě přesně a úplně zjištěného skutkového stavu svobodně, nepodjatě, bez zainteresanosti na projednávané věci, dále na mezinárodních smlouvách, které tvoří v souladu s článkem 10 Ústavy součást našeho právního řádu. Tato dílčí část tvoří náplň principu funkční nezávislosti soudů a soudců. Soudcovskou nezávislostí rozumíme významný funkční princip, vlastnost imanentní každému soudnímu orgánu, která charakterizuje činnost soudů a organizaci soudnictví. Soud jako subjekt civilně-procesního vztahu má být v pozici nezúčastněného třetího, z toho důvodu, aby bylo dosaženo spravedlivého posuzování dané věci. Soudce tedy nemá být na tom konkrétním případě nějakým způsobem zainteresován, ani nesmí žádné straně v procesu, ve kterém rozhoduje, jakýmkoliv způsobem nadřizovat. Soudy jsou proto vytvářeny jako nezávislé orgány, a platí, aby jako takové byly také právně upraveny. Důležitým hlediskem nezávislosti v oblasti justice je osobní nezávislost každého soudce. V případě osobní nezávislosti se ocitáme v morálním kontextu práva. Pokládá se tu důraz na etickou stránku činnosti každého soudce.

Ústava tak stanoví ve svém článku 82, že **soudci mají být při výkonu své funkce nezávislí a nestranní** a dále určuje záruky nezávislosti soudce. Ty spočívají podle odstavce 2 v tom, že není možné soudce bez jeho souhlasu odvolat nebo přeložit k jinému soudu. Pouze v určitých případech, stanovených zákonem, se umožňuje soudce proti jeho vůli odvolat nebo přeložit.³¹ Jedná se o případy, kdy se soudce stane odpovědným za určité kárné provinění. Tato situace nastane ve chvíli, kdy určitým způsobem soudce při své činnosti zaviněně poruší své povinnosti, nebo v případech, kdy se chová takovým způsobem, kterým dochází k narušování vážnosti soudcovské funkce, případně kdy jeho jednáním soud ztrácí důvěryhodnost, že postupuje ve své činnosti způsobem zaručujícím nezávislost a nestrannost soudní moci a tím vlastně narušuje zásadu spravedlivého jednání a rozhodování soudů. Soudci se pak za toto jednání, v závislosti na závažnosti jeho případu, ukládá nezávislým kárným soudem na základě předchozího řízení vždy nějaké kárné opatření, které může spočívat také v odvolání soudce z jeho funkce.

Druhý případ, který je výjimkou ze zásady nepřipustnosti soudcovy odvolání nebo přeložení k jinému soudu, se týká změn v organizaci soudní soustavy.

³⁰ Prof. JUDr. A. Winterová, CSc.: Civilní právo procesní, Linde Praha, a.s., 2. vydání, 2002

³¹ zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

K dalším zárukám nezávislosti soudců v právním státě patří způsob, jakým jsou soudci do svých funkcí ustanovováni. Je nutné v tomto případě rozlišovat, jedná-li se o soudce obecného soudu nebo Ústavního soudu.

Soudci obecných soudů jsou jmenováni do své funkce hlavou státu, a to natrvalo, tedy bez žádného časového omezení. Tato dikce vyplývá z článku 93 Ústavy. Každý soudce musí při nástupu do své funkce podle Ústavy složit do rukou prezidenta republiky tento slib: „**Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit právním řádem České republiky, že jej budu vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že v souladu s ním budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.**“ Poté je ministrem spravedlnosti přidělen k výkonu funkce ke konkrétnímu soudu. Od tohoto soudu nemůže být proti své vůli přeložen. Odtud vychází požadavek zákonného soudce a pravidlo, že nikdo nemůže být odňat svému zákonnému soudci podle čl. 38 Listiny. Ještě zmíním, že v případě odmítnutí složit slib nebo jeho složení s výhradou má za následek, že se na soudce hledí, jako by nebyl jmenován. Ještě potřeba říci, že pravomoc prezidenta rozhodovat o jmenování jednotlivých soudců souvisí nutně s požadavkem kontrasignace tohoto prezidentova rozhodnutí předsedou vlády nebo jím pověřeným členem. Pouze při splnění tohoto požadavku je tento akt platný. Takové je znění čl. 63 odst. 1 i) a odst. 2 Ústavy.

Funkce soudce nesmí být spojena s výkonem funkce prezidenta republiky, člena Parlamentu a s kteroukoliv funkcí ve veřejné správě. Další případné neslučitelnosti vyplývají přímo ze zákona o soudech a soudcích. Ustanovení o neslučitelnosti výkonu činnosti soudce se stanovenými funkcemi nebo činnostmi patří mezi významné záruky soudcovské nezávislosti.

Soudy jako státní instituce byly zřízeny s cílem, aby na základě zákonem stanoveného způsobu chránily práva osob.

Na základě této činnosti soudů je nutné, aby osoby, které takto jednají, tedy soudci, splňovaly určité předpoklady, které jsou na jejich osobu kladeny.

K hlavním podmínkám pro jmenování soudce zakotveným v Ústavě patří zásada, že funkci soudce může vykonávat pouze český státní občan, který je svéprávný, bezúhonný a má ukončené vysokoškolské právnické vzdělání a složil odbornou justiční zkoušku. Další podmínky jsou obsaženy v zákoně o soudech a soudcích. Podle něho musí soudce v den jmenování dosáhnout alespoň 25 let věku, musí mít způsobilost k právním úkonům a je důležité, aby měl takové mravní vlastnosti a odborné a životní zkušenosti, které by zaručovaly jeho osobní vyspělost.

Tyto podmínky, předpoklady osobnosti soudce, musí být v každém případě garantovány, bez nich by se totiž nejednalo o spravedlivý proces.

Kdyby došlo k tomu, že některá z těchto podmínek nebude splněna, tak dochází okamžitě ze zákona k zániku funkce soudce. Tuto situaci předpokládá zákon

o soudech a soudcích v §94 a 95. Dále podle tohoto zákona platí, že výkon soudcovské funkce je časově omezen dosažením věku 70 let.

Mezi další důvody vedoucí k zániku funkce soudce patří ten, kterým rozhodnutí o tom, že soudce je ze zákonem stanoveného důvodu nezpůsobilý k výkonu soudcovské funkce, nabylo právní moci. Jedná se o případ dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu soudce a dále případ, kdy soudce byl pravomocně odsouzen za trestný čin nedbalostní a na základě tohoto jeho skutku přestává být důvěryhodnou autoritou. O tom, že je soudce podle §91 zák. o soudech a soudcích nezpůsobilý vykonávat svoji funkci, se rozhodne na návrh, který je oprávněn podat ministr spravedlnosti nebo předseda soudu, k němuž byl soudce přidělen nebo přeložen. Řízení o návrhu na zjištění nezpůsobilosti soudce vykonávat tuto funkci z důvodů ve výše uvedeném § 91 určených upravuje zvláštní právní předpis.³² Zánik soudcovské funkce se také váže ke dni, kdy nabylo právní moci rozhodnutí, ve kterém se odsuzuje soudce za úmyslný trestný čin anebo za nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. To vyplývá z trestní odpovědnosti každého soudce. Důležitou zárukou soudcovy osobnosti je také kárná odpovědnost soudce. O tom byla zmínka již výše. Důvodem zániku funkce soudce je v tomto případě právní moc rozhodnutí, ve kterém byl jako kárné opatření odvolán z funkce.

Jak jsem již uvedl, hlavním důvodem pro odvolání soudce z funkce je to, že došlo z jeho strany k zaviněnému závažnému porušení soudcovských povinností, jež spočívají především ve výkladu právních předpisů podle jejich nejlepšího vědomí a svědomí, v nestranném a spravedlivém rozhodování na základě zákona, dodržování soudcovské etiky, prohlubování právních znalostí, postupu v procesu cestou zásady dodržování přiměřených lhůt a rozhodování bez průtahů.

Každý soudce musí dodržovat zásadu mlčenlivosti. Znamená to, že ty informace, které se dozví ve spojení s jeho činností, musí udržovat v tajnosti. Povinnost uchovávat tyto informace v tajnosti má i po skončení soudcovské funkce. Za určitých okolností může být této povinnosti podle zákona zproštěn. Z vážných důvodů může být soudce této povinnosti zproštěn předsedou soudu. Postupuje se tak, že jedná-li se o předsedu okresního soudu, zprošťuje ho této povinnosti předseda příslušného krajského soudu, jedná-li se o předsedu krajského soudu, pak tak činí předseda příslušného vrchního soudu, a v případě jde-li o předsedu vrchního soudu, pak tak může učinit předseda Nejvyššího soudu. Předsedu Nejvyššího soudu může z vážných důvodů zprostit povinnosti mlčenlivosti prezident republiky.

Kárným proviněním se vedle zaviněného porušení těchto povinností soudce rozumí i jednání oslabující a ohrožující důstojnost soudů a důvěryhodnost

³² viz bod 34

soudního rozhodování.³³ Řízení ve věcech kárné odpovědnosti soudců upravuje zvláštní právní předpis.³⁴

Dalším důvodem zániku této funkce je den, kdy přestane být soudce českým státním občanem a tato funkce zaniká samozřejmě smrtí soudce nebo dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl soudce prohlášen za mrtvého.

Dále se může soudce také své funkce vzdát. Vzdání se své funkce se provádí oznámením prezidentu republiky v písemné formě. Samotná funkce pak zaniká uplynutím tří měsíců od měsíce, ve kterém bylo toto oznámení prezidentu republiky doručeno.

Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy. Tento taxativní výčet obsahuje Ústava v článku 91. Na území hl. města Prahy vykonává působnost krajského soudu městský soud a působnost okresních soudů vykonávají obvodní soudy. Vrcholným soudním orgánem je tedy Nejvyšší soud se sídlem v Brně. Činnost Nejvyššího soudu spočívá v rozhodování o mimořádných opravných prostředcích a v dalších zákonem určených případech. Jeho náplní je také zaujímat stanoviska k pravomocným rozhodnutím za účelem sjednocování výkladu při jejich rozhodování.³⁵ Mezi jednotlivými články existují vzájemné vztahy podřízenosti a nadřízenosti. V praxi to znamená, že příslušný okresní soud je podřízen konkrétnímu krajskému soudu. Následně krajský soud je pak podřízen jednomu ze dvou vrchních soudů. Postupuje se tu podle hlediska instančního. Je nutné určit funkční příslušnost soudu, tedy určit který ze soustavy obecných soudů je oprávněn a povinen rozhodnout o opravném prostředku proti rozhodnutí soudu nižšího stupně. Působnost a samotná organizace soudů je pak vymezena zákonem. Tak stanoví ve svých ustanoveních občanský soudní řád.

Působnost a organizaci soudů určuje ve svých ustanoveních zákon o soudech a soudcích.

Příslušnost soudu i soudce stanoví občanský soudní řád.

Soudce vykonává tuto veřejnou funkci v pracovním poměru ke státu.

Úlohou soudce je určit právo mezi stranami a aplikovat tak konkrétní právní normu na konkrétní právní situaci.

Podle článku 95 Ústavy, soudce má rozhodovat ve věci na základě zákona a mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu. Soudce se řídí při rozhodování jak normami procesními, tak hmotněprávními. Má také pravomoc posuzovat soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle článku 10 Ústavy.

³³ viz bod 31 (kapitola - Jmenování soudce do funkce a její výkon)

³⁴ z.č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudů a státních zástupců

³⁵ viz bod 31 (Soustava soudů)

Stane-li se, že nastane rozpor mezi zákonem, který se má na daný případ použít, a ústavním zákonem, soud je povinen předložit věc k rozhodnutí Ústavnímu soudu.

Ústavní soud je samostatným ústavním orgánem a stojí tedy mimo výše uvedenou soudní soustavu. Pro jeho oddělené zařazení není jeho úlohou jakkoli zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů. To již ostatně také mnohokrát ve svých rozhodnutích konstatoval. Do činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci k porušení jeho základních práv a svobod chráněných ústavním pořádkem ČR. Jeho účelem je zajišťovat, aby byly zákonné normy a jiné předpisy v souladu s ústavními předpisy a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, kterými je stát vázán. Jeho úkolem je v tomto případě rozhodnout o zrušení těch zákonů a jiných právních předpisů, jsou-li s nimi v rozporu. Při aplikaci právních norem na konkrétní případ je jeho úkolem chránit ústavně zaručená základní práva a svobody. Ústavní soud se považuje za orgán ochrany ústavnosti. Na tento soud se může každý obracet s individuální stížností, když má za to, že byla v jeho věci porušena ústavnost a zákonnost. Rozhoduje se ve věci nálezem, kterým soud ústavní stížnosti zcela vyhoví, nebo ústavní stížnost zcela zamítne, anebo zčásti vyhoví a zčásti zamítne. Jednotlivé pravomoci Ústavního soudu jsou obsaženy v článku 87 Ústavy. Podle tohoto článku Soud rozhoduje například o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, v případě jejich nesouladu s ústavním pořádkem a také případně zrušuje i jiné právní předpisy, když jsou v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem. Při svém rozhodování jsou soudci Ústavního soudu vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem o Ústavním soudu.

Ústavní soud je složen z 15 soudců, které jmenuje hlava státu se souhlasem Senátu na dobu deseti let. Na rozdíl od soudců obecných soudů není jmenování ústavního soudce prezidentem kontrasignováno vládou.

Soudce Ústavního soudu musí splňovat všechny podmínky, které jsou na něho ze zákona kladeny. Musí se jednat o bezúhonného občana, který by mohl kandidovat do Senátu, z toho vyplývá, že je mu tedy nejméně 40 let, je oprávněn volit a má ukončené vysokoškolské právnické vzdělání a má za sebou desetiletou právnickou praxi.

Jako základní zásada typická pro demokratické soudní řízení platí, že všichni účastníci řízení jsou si před soudem rovni. Základními ústavními požadavky jsou také principy veřejnosti jednání, který si klade za cíl ochraňovat strany sporu před tajným rozhodováním justice a princip ústnosti, podle kterého jsou důležité v procesu ty skutečnosti, které byly přímo před soudem ústně předneseny. Platí pravidlo, že lze v určitém případě za určitých okolností omezit nebo dokonce i vyloučit veřejnost. Ovšem je tak možno učinit pouze na základě zákona. Důvody vyloučení zahrnuje § 116 občanského soudního řádu.

Rozsudek musí být veřejně vyhlášen vždy, i za předpokladu vyloučení veřejnosti z jednání. Veřejné vyhlášení rozsudku v sobě zahrnuje samotnou podstatu soudnictví, proto musí být za všech okolností respektováno.

Závěrem této kapitoly bych se rád ještě v krátkosti zmínil o soudcích. Soudce je povinen vykonávat svědomitě svou funkci a při výkonu této funkce a v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů. Jeho povinností je vykonávat svoji funkci v souladu se zájmem na řádném výkonu soudnictví. Soudce si musí při své činnosti mimo výkon funkce soudce a při výkonu svých politických práv počínat tak, aby tato činnost neohrožovala nebo nenarušovala důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudu nebo nenarušovala důstojnost soudcovské funkce anebo mu nebránila v řádném výkonu funkce soudce.

Je nutné, aby se neustále rodili soudci čestní, nestranní, neúplatní a aby každý z nich na sobě pracoval tím, že bude rozšiřovat své právní znalosti a aby se také zajímal o vývoj soudní judikatury. Takovým chováním samozřejmě každý soudce posiluje svoji důvěryhodnost a autoritu. Dále se stává soudce autoritou také na základě toho, jakým způsobem vede soudní jednání. Jednání nesmí být chaotické, musí být postupováno přesně podle procesních pravidel, které musí každý soudce bezchybně ovládat. Tato procesní pravidla jsou založena na určitých procesních úkonech, podle kterých je nutno v každém soudním řízení postupovat.

Nejprve žalobce přednese k věci své tvrzení o skutkových okolnostech, poté se navrhuje a provádí důkazy a druhá strana se k těmto důkazům vyjadřuje. Následuje tvrzení o skutkových věcech druhou stranou a k nim navrhe provést důkazy. Na konci jednání obě strany zhodnotí všechny návrhy a sdělí svá stanoviska k dokazování a k právní stránce věci.

Rozhodující fází je pak rozhodnutí ve věci. Rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně a musí odpovídat obsahu spisu. Výrok rozhodnutí musí být logickým závěrem toho, co bylo zjištěno. Nutno říci, že soudce by se měl vyjadřovat v celém průběhu řízení jasně, srozumitelně a nahlas. Autoritu si soud zakládá především však na kvalitě samotného rozhodnutí. Každý soudce musí dbát toho, aby rozhodnutí bylo věcně správné.³⁶

³⁶ J. Rubeš, *Autorita a prestiž soudů a soudců*, Právní praxe č. 8/1993

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD A JEJÍ ZAKOTVENÍ PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“), je důležitým dokumentem, který je součástí právního řádu České republiky a má formu ústavního zákona.³⁷

Listina byla původně přijata v roce 1991 jako ústavní zákon Federálního shromáždění pod č.23/1991 Sb.

Později byla na základě usnesení České národní rady vyhlášena jako ústavní zákon č.2/1993. Stala se součástí ústavního pořádku České republiky. Tak stanoví článek 112 Ústavy. Znamená to, že se stala normou nejvyšší, dokonce nadústavní právní síly, se kterou musí být všechny ostatní normy v souladu. Tento dokument tvoří soubor základních práv a svobod, jehož inspirací byly významné mezinárodní dokumenty, např. Deklarace nezávislosti, Všeobecná deklarace lidských práv a ústavní listina z roku 1920. V důsledku hrůz spáchaných za druhé světové války na nevinných lidech se poválečný vývoj zaměřil na prosazování ochrany lidských práv. Bylo vytvořeno několik důležitých dokumentů, založených na přirozenoprávní povaze základních práv a svobod člověka, která jsou každému vtělena samotným narozením a mají být v každém okamžiku každé osobě garantovány.

³⁷ ústavní zákon č.2/1993 Sb.,

Listina je proto z tohoto hlediska důležitým dokumentem, který má zaručit, aby se stal po období světových válek a následném období komunismu hlavní prioritou člověk s jeho právy a aby k takovým následkům pokud možno už nikdy nedošlo.

Platí tedy zásada, že základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.³⁸

Tady je bezpochyby zřejmé, že je Listina založena na přirozenoprávním základě. Základní práva jsou na rozdíl od samotného člověka neohraňovaná, existují neustále.

Listina se skládá celkem ze šesti hlav.

Listina v obecných ustanoveních také stanoví, že lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech.

Základní práva a svobody jsou podle Listiny zaručeny skutečně všem.

Platí tu zákaz diskriminace v rovnosti k právům, podle kterého se mají

„tato práva zaručit každému bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry, náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“.³⁹

Základní práva a svobody nejsou neomezené, a proto je možné určit jejich hranice pouze na základě zákona.

Podle dalšího ustanovení Listiny, které se vztahuje k povinnostem, platí, že povinnosti mohou být ukládány pouze na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.⁴⁰

Problematiky práva na spravedlivý proces se týká předposlední hlava pátá Listiny, kterou tvoří články 36-40. V této souvislosti hovoří Listina o právu na soudní a jinou právní ochranu. Spolu s články obsaženými především v již zmiňované hlavě čtvrté je tato hlava považována za garanta právního státu v procesním aspektu. Jak je vidět, porovnáme-li jednotlivá ustanovení Ústavy a Listiny, docházíme k názoru, že oba předpisy nejvyšší právní síly se zaměřují na stejné hodnoty a cíle, a proto oba předpisy je nutno vykládat

³⁸ ú.z. č.2/1993 Sb., Listina zákl.práv a svobod ,čl.1

³⁹ Čl.3 odst.1 Listiny

⁴⁰ Čl.4 odst.1,2 Listiny

ve vzájemné souvislosti. Vzorem této hlavy páté byl obsah článku 6 odst.1 Evropské úmluvy, kterému jsem se již věnoval výše.

Vzhledem k tomu, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, kterou vykonávají jménem republiky nezávislé soudy, platí, že každý má jistotu, že se může proti zásahům do svých základních práv a lidských svobod dovolávat ochrany u nezávislé moci soudní. Jedním z ústavně zaručených základních práv je právo na soudní ochranu, které patří k významným rysům právního státu. Na základě článku 36 odst.1 Ústavy má každý právo „*domáhat se stanoveným způsobem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu*“. Soudy jsou tedy státní instituce, které provádějí výkon moci soudní jakožto jedné ze složek státní moci. Právo na soudní ochranu přísluší v České republice každému, bez rozdílu, zda je občanem ČR či nikoliv, a stát má povinnost umožnit každému přístup k soudnictví.

Stanoveným způsobem se rozumí postup při domáhání se svého práva cestou zákona, podle příslušných ustanovení občanského soudního řádu nebo případně správního řádu.⁴¹

Tato praxe se týká také činnosti Ústavního soudu. Ačkoli Ústavní soud není součástí obecné soustavy soudní a nepřísluší mu v zásadě přehodnocovat rozhodnutí obecných soudů, i délka projednávání ústavní stížnosti v řízení před Ústavním soudem ČR se posuzuje z hlediska přiměřenosti podle článku 6 odst.1 Úmluvy, neboť rozhodnutí tohoto Ústavního soudu může zásadním způsobem ovlivnit výsledek sporu vedeného před obecným soudem. Ještě bych při této příležitosti zmínil činnost štrasburského soudu, protože ta s touto tematikou souvisí. Takto totiž rozhodl Evropský soud pro lidská práva ve věci „*Deumland*“ (1986), ve věci „*Poiss*“ (1987), dále se touto problematikou zabýval v rozsudku ve věci „*Bock*“ (1989) a „*Ruiz-Mateos*“ (1993).

Každý se může domáhat náhrady škody, která mu byla způsobena nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu nebo orgánu veřejné správy nebo také nesprávným úředním postupem.

Každému má být zaručeno právo na právní pomoc, jinými státními orgány nebo orgány veřejné správy, a sice již od počátku řízení.

Všichni účastníci řízení jsou si v řízení rovni. Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, ve kterém se vede jednání, musí mu být ustanoven tlumočník.

Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce

⁴¹ Pavlíček V. a kolektiv : Ústava a ústavní řád České republiky, komentář, 2. díl, Práva a svobody, Linde Praha a.s., 1999

stanoví zákon. Míneho příslušná ustanovení občanského soudního řádu. Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech, které určí zákon.

PÁTÁ KAPITOLA

CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH PRINCIPŮ PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES V PRÁVNÍM ŘÁDU ČESKÉ REPUBLIKY

Zásada nezávislosti a nestrannosti soudů s soudců

Článek 36 odst.1 Listiny určitým způsobem doplňuje článek 90 Ústavy, který hovoří o soudech jako o orgánech, které poskytují ochranu subjektivním právům. Listina pak stanoví, že má-li být tato ochrana bez veškerých pochybností objektivně, řádně zajištěna a realizována, je nutné zajistit existenci **neustranných a nezávislých soudů**, které jediné jsou zárukou spravedlivého zákonného soudu. Z citace tohoto článku je patrné, že dožadovat se svého práva na soudní ochranu může u soudu nebo jiného orgánu každý jednotlivec bez zřetele na státní příslušnost nebo případně bez státní příslušnosti.

Pojmy nezávislosti a nestrannosti se navzájem kryjí a doplňují se a jeden bez druhého nemohou v právním státě, kde platí zásada spravedlivého procesu, existovat. Těmto pojmům jsem se věnoval již v minulé kapitole. Chtěl bych zdůraznit, že nezávislost soudů a soudců je velice široký pojem, který znamená především nezávislost, jak již bylo řečeno, na ostatních státních mocích, jiných orgánech a jednotlivcích a vázanost soudů a soudců jenom zákony. Soudci musí být nezávislí i na sobě navzájem bez ohledu na jejich vzájemnou nadřízenost nebo podřízenost. Soudce je poté nestranný, když je nezávislý jak na svém okolí tak i nakonec na svém subjektivním vztahu k projednávané věci a ke stranám sporu. Z toho také plyne, že největší garancí soudcovské nezávislosti je samotný soudce. Je proto povinností každého soudce, aby si zakládal na své samostatnosti, suverenitě, odpovědnosti a nezávislosti v tom konkrétním případě, aby svoji nezávislost určitým způsobem pěstoval a neustále chránil. Správný soudce se má při své činnosti řídit pravidly etiky, má být člověkem čestným, neúplatným a především vzdělaným.

Nezávislost soudce je komplexní jev, který má řadu složek a řadu souvislostí právních i mimoprávních. S pojmem nezávislosti soudce vedle principu nestrannosti nutně souvisí princip nepodjatosti soudce.

Aby soudce mohl ve věci rozhodovat a k zajištění spravedlivého rozhodnutí musí platit, že nesmí být ve věci podjatý. Důvodem pro vyloučení soudce a jeho nahrazení jiným se rozumí již pouhá pochybnost o jeho nepodjatosti. Podjatost spočívá v určité vazbě soudce k účastníkům řízení, v jeho vztahu k projednávané věci nebo v tom, že v případě odvolacího řízení již soudce o projednávané věci v předchozím řízení rozhodoval. Podmínka § 14 odst.1 o.s.ř. se tedy váže nikoli na skutečně prokázanou podjatost, ale již na důvod, kdy je, jak již bylo řečeno, možné o této pochybnosti pochybovat. Nejde pouze o hodnocení subjektivního pocitu soudce, zda se cítí být v dané věci podjatý či nikoli, anebo

hodnocení osobního vztahu k účastníkům řízení, ale o objektivní úvahu, zda s ohledem na okolnosti případu lze mít za to, že by soudce podjatý mohl být.⁴²

Z ústavního principu nezávislosti soudů dle čl. 82 Ústavy vyplývá i **zásada volného hodnocení důkazů**, jejímž vyjádřením je § 132 o.s.ř. a odůvodňuje postup soudu předvídaný v § 120 o.s.ř. Povinností a také oprávněním obecného soudu je zkoumat v průběhu celého řízení, které důkazy je důležité provést, zda-li se má dokazování ještě doplnit a zjišťovat, jsou-li návrhy stran na doplnění dokazování důvodné. Provedené důkazy soud hodnotí podle své úvahy, a to v souladu s § 132 o.s.ř. tak, že hodnotí každý důkaz samostatně a zároveň všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Soud má účastníkům na základě uplatňování zásady rovnosti účastníků řízení zajistit stejné, rovnocenné možnosti k realizaci jejich práv. Soud však nemá povinnost vyhovět všem důkazním návrhům účastníka. Rozhodnutí o rozsahu dokazování spadá do výlučné kompetence obecného soudu.⁴³

Ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec je tvořen především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z článku 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu, a vylučujícím libovůli při rozhodování, je základní právo účastníků řízení dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny na reálnou a efektivní možnost jednat před soudem. Toto právo spočívá v oprávnění právně i skutkově argumentovat.⁴⁴

V nálezu sp.zn. III. ÚS 521/05 Ústavní soud uvedl, že právu na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat se všemi důkazy i s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení. Je povinností obecných soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci.⁴⁵ Úkolem Ústavního soudu je pak posoudit, dosahuje-li absence reakce obecného soudu na argumentační tvrzení účastníků řízení intenzity svévole. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je pak takové rozhodnutí v rozporu s čl. 90 Ústavy ČR a s čl. 36 odst. 1 Listiny.

Přes veškeré kritiky a nářky, které se na adresu justice v České republice snášejí, se však domnívám, že pokud jde o nezávislost soudu, pak je na všech

⁴² rozh. ÚS č. 127/1996

⁴³ rozh. ÚS č. 3/1997

⁴⁴ viz nálezy (sp.zn. III. ÚS 4/97, III. ÚS 139/98, III. ÚS 257/98, III. ÚS 93/99, IV. ÚS 279/99, III. ÚS 210/2000, II. ÚS 369/01, II. ÚS 523/02, IV. ÚS 225/02, III. ÚS 351/04)

⁴⁵ náleze (sp.zn. IV. ÚS 563/03, I. ÚS 301/02, I. ÚS 593/04)

stupních soudů obecných,tak u Ústavního soudu České republiky plně zachována.

Právo na právní pomoc (obecně)

Významným aspektem účinné ochrany práv je ústavní **právo na právní pomoc v řízení před soudy,jinými státními orgány či orgány veřejné správy.**Článek 37 odst.2 garantuje každému v procesu právo na právní pomoc (viz dále).Hlavním účelem tohoto článku,citovaného výše,je právo každého,to znamená státního občana i cizince, se před soudem obhajovat.Cílem této pomoci je efektivně chránit práva osob poskytováním právních rad,zastupováním,z důvodu, aby dotyčná osoba neutrpěla v řízení újmu na svých právech. Nárok na právní pomoc existuje podle zákona od zahájení řízení před soudem,jiným státním orgánem nebo orgánem veřejné správy.Právní pomoc jako profese je podle zákona činností především advokátů.Vedle advokátů poskytují tuto činnost také například notáři,auditoři,nebo daňoví poradci.Ti všichni poskytují právní rady nebo určité osoby právně zastupují.Na rozdíl od advokacie,která poskytuje právní pomoc v nespecializovaných oblastech práva,působí zbylé profese pouze v určitých oblastech práva a svoji činnost vykonávají pouze na základě povolení orgánu veřejné moci.Dále se budu v mé práci zabývat pouze činností advokátů.Podrobněji se budu právem na právní pomoc zabývat na dalších stránkách.

Zásada rovnosti účastníků řízení

Zásada rovnosti stran je stěžejní zásadou spravedlivého procesu.V každém procesu platí zásada,že **všichni účastníci jsou si v řízení rovni.**Stanoví tak jednak článek 37 odst.3 Listiny a také je tato zásada zakotvena v §18 o.s.ř.Tato procesní rovnost vyjadřuje,že žádná ze stran v řízení nemá mít nadřazené postavení nebo určitou výhodu vůči straně druhé.Všichni účastníci mají stejné právo předkládat soudu potřebné návrhy,navrhovat důkazy,vyjadřovat se ke všem skutečnostem.Zároveň však mají všichni stejnou povinnost vyplývající z § 101 o.s.ř.,tedy přispět k tomu,aby bylo dosaženo účelu řízení zejména tím,že pravdivě a úplně vylíčí všechny potřebné skutečnosti,označí důkazní prostředky a že dbají pokynů soudu.Závěrem mohou podle §118 o.s.ř. shrnout své návrhy a vyjádřit se k dokazování a k právní stránce věci.Důsledné uplatnění zásady rovnosti stran je zajištěno též nezávislostí soudců,pravidly o vyloučení podjatých soudců,atd.Postavení účastníků nesmí být závislé na pohlaví,náboženství,rase,národnosti ani sociálním původu.Nerovnost mezi lidmi

je přirozená a právo ji nemůže popírat. Právo by ale mělo zajistit, aby všichni mohli svá práva uplatnit a prosadit svobodně podle svého rozhodnutí a bez ohledu na svou majetkovou a sociální situaci.⁴⁶ Rád bych zde zmínil stanovisko známého českého procesualisty J. Macura, podle kterého zásada rovnosti účastníků je dnes přijímána se samozřejmostí, obsah a rozsah určitých procesních oprávnění stran nemůže záležet na tom, která konkrétní osoba je žalobcem nebo která osoba je žalována. Posuzujeme-li poměr stran z hlediska rovnosti procesních oprávnění, rovnost stran zde vystupuje jako „rovnost zbraní“, které jsou jim poskytovány zákonem jakožto prostředky procesního „útoku“ a procesní obrany. Tato „rovnost zbraní“ je občanským soudním řádem upravována v podstatě obecně a bez ohledu na to, zda procesní strana má postavení žalobce nebo žalovaného. Vyplývá z principu kontradiktornosti řízení, který staví dvě strany proti sobě před soud s tím, že obě mají právo vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům a tím tak hájit své zájmy. Tato zásada se vztahuje jak na fyzické tak i právnické osoby.

K otázce kontradiktorního řízení je příspěvkem rozsudek ve věci „Krčmář a spol.“ z roku 2000. Podle něho tvoří obsah pojmu spravedlivého procesu také požadavek vést kontradiktorní řízení, podle nějž účastníci řízení musí mít příležitost nejen předložit každý důkaz, který je nutný k tomu, aby jejich návrhy uspěly, ale také musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnění rozhodnutí soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit. Dále se z hlediska judikatury Evropského soudu pro lidská práva váže k této otázce již výše uvedený rozsudek ve věci „Feldbrugge“ z roku 1986. Soud v něm prohlašuje, že kontradiktorní řízení je jednou ze základních záruk soudního řízení.

Rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu, jejichž součástí je princip rovnosti účastníků řízení. Princip rovnosti stran, resp. princip „rovnosti zbraní“ podle ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je zakotven v ustanovení § 18 o.s.ř.⁴⁷

S principem právní pomoci a rovnosti stran v řízení nutně souvisí i **právo na použití mateřského jazyka před soudem**. Právo účastníka řízení jednat před soudem ve svém mateřském jazyce znamená, že účastník může činit jednak podání ve svém mateřském jazyce a může používat při jednání svůj mateřský jazyk. Ten, kdo prohlásí, že zcela nebo úplně neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má podle Listiny **právo na tlumočníka**. Úpravu nalezneme v § 37 odst. 4 Listiny. Bylo-li by vedeno jednání v jazyku jedné straně nesrozumitelném, druhá strana by tak byla vůči ní ve výhodě. A to je v rozporu se zásadou rovnosti stran. Je zde také patrná určitá vazba na právo na právní pomoc. Poskytuje se tím

⁴⁶ Doc. JUDr. A. Macková, Dr., *Právní pomoc a advokacie*, Praha 2000

⁴⁷ viz bod 21

pomoc účastníku jednání, který zcela neovládá jazyk, nebo ho ovládá pouze částečně. Právo na tlumočnicka přísluší tomu, kdo prohlásí, že nerozumí jazyku, ve kterém se jednání u soudu vede.

Tlumočnicka pro určitý jazyk jmenuje ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu na základě pověření ministra.

S ustanovením tlumočnicka jsou spojené náklady. Ty jsou vždy hrazeny státem bez nároku na náhradu, nebo také orgánem, kterým byl zřízen.

Zásada zákonného soudce

Další významnou zásadou zakotvenou v Listině je princip, že „**nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci**“. Tento princip předpokládá existenci zákonného soudu, z něhož vyplývá, že samotné zřízení soudu a určení konkrétního soudu věcně, funkčně a místně příslušného k rozhodnutí v určité věci spolu s jeho obsazením je záležitostí zákona. Je-li tato podmínka splněna, pak se jako důsledek práva na spravedlivý proces musí dále zajistit, aby i samotný soudce podléhal zákonným pravidlům. Ustanovení brání tomu, aby ve věci o které rozhoduje soud, nerozhodl místo soudu jiný státní orgán. Chápeme to jako bezvýjimečnou podmínku řádného výkonu soudcovské funkce. Má vliv na soudcovskou nezávislost, která se tímto způsobem realizuje a upevňuje. Účastník řízení má tak jistotu, že jeho věc bude projednávána a rozhodována určitým soudem a příslušným soudcem, který je k tomu povolán, na základě předem stanovených procesních pravidel. Splňuje-li soudce tuto podmínku, pak vykonává svoji činnost v souladu s jednacím řádem příslušného soudu vydaného na základě zákona. Jestliže má podle zákona ve věci rozhodovat senát, je nutné, aby byl vždy řádně obsazen. Soudce má být trvale ustanovený, neodvolatelný, nepřeložitelný a v každém případě musí být povolán ze zákona k rozhodování konkrétního případu. Zákonným soudcem se rozumí tedy ten soudce, který je řádně ustanoven jako soudce u příslušného soudu, soudu příslušného k řešení konkrétního případu. Tato zásada je obsažena v čl. 38 odst. 1 Listiny a v § 7 odst. 2 zákona o soudech a soudcích.

Je-li člen senátu dlouhodobě nepřítomný a nahradí ho tak jiný soudce, nelze hovořit o porušení této zásady. Ústava je tu ochranou proti nahodilému či svévolnému obsazení jednajícího soudu ad hoc.

Zásada veřejnosti řízení

Dalším výslovným požadavkem obsaženým v Listině je „**veřejnost procesu**“. Je zakotvena v čl.38 odst.2 Listiny. Je to zásada, která se objevuje také v Ústavě, Úmluvě a zákoně o soudech a soudcích. Smyslem této zásady je, že vedle účastníků řízení i široká veřejnost má možnost se zúčastnit soudního jednání a tím tak sledovat a kontrolovat práci soudců. Mohlo by totiž jinak dojít k tomu, že soudce by svého postavení a suverenity mohl zneužívat svévolným chováním a rozhodováním právě na úkor účastníků řízení. Veřejné projednání věci považujeme proto za prostředek zachování důvěry k soudům a průhlednosti jejich činnosti. Veřejnost může být ve výjimečných případech stanovených zákonem⁴⁸ a Úmluvou na základě rozhodnutí soudu z jednání vyloučena.

Důvody pro vyloučení veřejnosti podle zákona spočívají v tom, že by nastala situace, kdy by hrozilo, že by se určité tajné informace chráněné zvláštním zákonem veřejným jednáním lidem zpřístupnily, kdyby hrozilo odhalení obchodního tajemství, a dále v případě, že by byl dotčen důležitý zájem účastníků nebo z důvodů mravnostních.

I přestože tento důvod nastane, je poté na individuálním rozhodnutí soudce, jestli umožní určitým osobám vstup do jednací síně, aby byly přítomny jednání, nebo nikoli. Pakliže je těmto osobám vstup na jednání povolen, je pak ještě povinností soudce, aby těmto osobám sdělil, že musí splnit podmínku, že nikde nezveřejní výše uvedené informace, o kterých se při jednání dozvěděly.

Je také věcí soudu, zda-li odepře přístup k jednání určitým osobám i v případě, že veřejnost nebyla vyloučena z jednání. Může se tak stát v případě nezletilých nebo osob, u kterých lze předpokládat, že budou narušovat průběh soudního jednání.

Ve stejném článku Listina deklaruje právo účastníka řízení na to, aby „**soud projednal věc bez zbytečných průtahů**“. Co tento pojem přesně znamená zákon neuvádí. Beze všech pochybností se tím rozumí, že soudce je povinen si v průběhu řízení počínat rychle, účinně a rozhodnout přiměřené lhůtě. Ovšem posouzení toho, zda rozhodl konkrétní soudce v dané věci v přiměřené lhůtě, je vždy otázkou každého individuálního případu. Z toho důvodu jsou vyloučeny procesní lhůty pro rozhodnutí. Zdlouhavé soudní řízení je v rozporu s principem ochrany práv, účastníci nemají jistotu spravedlnosti, mohou ztrácet zájem na spravedlivém výsledku.

⁴⁸ zák.č.99/1963-Občanský soudní řád (§116)

Každá ze stran v procesu předkládá soudci návrhy důkazů k provedení a druhá strana se má k těmto návrhům vyjádřit a naopak zase navrhnout své důkazy důležité pro svá tvrzení. Zákon o soudech a soudcích stanoví možnost účastníku řízení proti soudu, který věc projednává s průtahy, podat stížnost u orgánu státní správy soudů. Když tento orgán věc řádně nevyřeší, může být podán návrh soudu, který je za průtahy zodpovědný, aby sám stanovil lhůtu do kdy musí být určitý procesní úkon proveden. Následně věc postupuje podle zákona nejbližší nadřazenému soudu, který určí, jestli má vůbec tento úkon být proveden a pak stanoví k tomu lhůtu. Rozhoduje formou usnesení. Je záležitostí státu, aby se postaral o zajištění správného fungování justice, aby principy řádného soudnictví obsažené v zákonných normách byly respektovány a prováděny. Nastane-li situace, že v určitém případě nedochází k naplnění těchto požadavků, vždy musí i přesto být práva a zájmy jednotlivce upřednostňovány, protože soud má za úkol chránit práva, přiměřená doba pro rozhodnutí je považována za hlavní atribut takové ochrany. Konkrétní osobu, která má na daném případě zájem, nezajímá, zda prodlužování doby rozhodnutí a neschopnost věc včas a řádně vyřešit zapříčinila nečinnost soudce nebo špatná právní úprava soudnictví a nekvalitní práce zákonodárců, značná soudní agenda jednotlivých soudů, případně špatná administrativní a technická činnost obecných soudů. Rozlišují se také průtahy způsobené pouze soudem jako státním orgánem nebo spočívající také v chování samotných účastníků nebo přímo tím, kdo podal žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení. Takto bylo judikováno Ústavním soudem v nálezech 55/1994, 34/98, 73/99, 296/04 a 392/05 Sb.r.us.

Při posuzování průtahů v řízení a nepřiměřené délky řízení tedy není rozhodující, zda jsou tyto způsobovány subjektivním faktorem stojícím na straně obecného soudu, nebo objektivním faktorem, jenž zahrnuje celkovou úpravu organizace soudnictví, čímž rozumíme také množství napadlých věcí nebo nedostatečné administrativní a technické zázemí obecných soudů. Podle přesvědčení Ústavního soudu je to státní moc jako celek, která má jednotlivci garantovat ochranu jeho práv.⁴⁹ Vychází se ze zásady, že není možné tolerovat zásahy do základních práv a svobod jednotlivce odkazem na objektivní stav obecné justice. Tak bylo konstatováno Ústavním soudem např. v nálezu 157/1997 Sb.r.us.

Rychlost řízení, resp. přiměřenost lhůty pro vydání rozhodnutí může být v praxi ovlivněna vedle jiných prostředků i mírou provedení principu „koncentrace řízení“. Jde předně o obecný právní princip, který není explicitně v zákoně upraven, avšak jeho důsledky prostupují celým civilním procesem, pro který je tento princip charakteristický a povahově určující. Ve svém důsledku se tento princip projevuje tak, že řízení se rozpadá do určitých stádií, v nichž je nutno provést vždy ty procesní úkony, pro něž je procesní stádium určeno, pod sankcí

⁴⁹ náleží ÚS sp.zn.1. ÚS 660/03

prekluze. Procesní úkony jsou tak ze zákona koncentrovány.⁵⁰ Jedná se tedy o princip ovládající postup řízení. Bývá také nazýván principem legálního pořádku. Na provedení principu koncentrace řízení, respektive jeho prvků, do civilního procesu založeného převážně na jiných institucích, nelze pohlížet jako na všestranný recept řešení problémů současného poskytování soudní ochrany. Citlivě zvolené právní konstrukce o tomto principu obohacené však mohou ve spojení s dalšími procesními nástroji současnou délku řízení jako základní problém civilního procesu řešit.

Má-li účastník nebo ten, kdo je stranou řízení, za to, že jeho stížnost na průtahy v řízení, kterou podal u příslušného orgánu státní správy soudů, jí nebyla řádně vyřízena, může podat návrh soudu, aby určil lhůtu pro provedení procesního úkonu, u kterého podle jeho názoru dochází k průtahům v řízení. Nová zákonná úprava v našem právním řádu vychází z ustanovení § 174a zákona o soudech a soudcích a její význam spočívá v tom, že jde o první pokus o systémové řešení průtahů při soudcovském rozhodování. Důvodem pro přijetí této současné úpravy byly četné výtky ze strany Evropského soudu pro lidská práva, podle něhož byly dosavadní nápravy průtahů řízení nedostatečné. Podle původní úpravy byl jediným zákonným prostředkem právní ochrany před průtahy postup v rámci „stížnostního řízení“, který byl prováděn orgánem státní správy soudů. Dále bylo možné se ještě dovolávat svého práva pouze na základě ústavní stížnosti. Tato praxe se však ukázala být nedostatečná.

Nyní bych zmíněnou novou úpravu rád přiblížil.

Vychází se v ní ze zásady, že je v pravomoci nadřízeného soudu, aby posoudil, zda k průtahům dochází. Nejde tedy o zásah jiné moci do výkonu soudní pravomoci. Takový zásah ze strany příslušného nadřízeného soudu musí mít nutně odpovídající právní závaznost. Nejedná se tu o nepřipustné ovlivňování taktiky řízení před soudem ve stadiu, kdy řízení ještě neskončilo, nýbrž o řešení případů nečinnosti ze strany soudu. Návrh na určení lhůty se podává u soudu, vůči kterému jsou průtahy v řízení namítány. Z návrhu musí být patrné kdo ho podává (kdo je navrhovatelem), o jakou věc a jaký procesní úkon se jedná, v čem jsou podle navrhovatele spatřovány průtahy v řízení a čeho se navrhovatel domáhá. Návrh musí obsahovat označení soudu, vůči němuž směřuje, musí být podepsán a datován. (§ 174a odst. 2 zák. o soudech a soudcích). Soudce, proti kterému návrh směřuje, musí k návrhu vyjádřit a tudíž vysvětlit důvody, proč ten který úkon ještě neprovedl. Podle zákona musí pak soud postoupit tento návrh na určení lhůty se svým vyjádřením příslušnému nadřízenému soudu, který o návrhu usnesením rozhodne. Příslušný soud může stanovit lhůtu jen ve vztahu k takovým procesním úkonům, o jejichž provedení soud, vůči němuž návrh směřuje, již rozhodl a je v prodlení s jejich provedením nebo jejichž potřeba provedení je podle obsahu spisu a s přihlédnutím k povaze věci nepochybná a které ve věci musí být podle zákona učiněny. Úlohou

⁵⁰ Prof. JUDr. A. Winterová, CSc.: Civilní právo procesní, Linde Praha, a.s., 2. vydání, 2002

nadřízeného soudu je tedy určit, zda procesní úkony, ohledně nichž je tvrzeno, že jejich neprováděním dochází k průtahům v řízení, mají být provedeny a v jaké lhůtě.

Soud příslušný k provedení procesního úkonu je tak vázán lhůtou určenou v rozhodnutí.

Zásada ústnosti a přímosti

Průběh jednání před soudem upravuje ustanovení §115 a násl. o.s.ř. a dále je také upraven jednacím řádem. Ustanovení §115 odst.1 o.s.ř. uvádí, že pokud zákon nestanoví jinak, nařídí předseda senátu k projednání věci samé jednání, k němuž předvolá účastníky a všechny, jejichž přítomnosti je třeba. Soudce má povinnost předvolat k jednání všechny osoby, které je nutné vyslechnout. Zákon vychází ze **zásady ústnosti**, která je prolomena jen výjimečně.

Zásada ústnosti znamená, že soud rozhoduje zásadně na základě poznatků o skutečnostech, které získal ústním podáním. Písemné projevy mají také svoji důležitost a dokonce v některých případech je písemná forma přímo vyžadována. Všechna podání musí být v písemné formě nebo aspoň zapsány v protokolu. Ústní řízení je u nás tradičně chápáno jako součást demokratického soudního procesu.

Na tomto místě je třeba zmínit ustanovení §115a o.s.ř., které znamená v určitých případech prolomení zásady ústnosti a umožňuje soudci rozhodnout bez nařízení jednání, pouze na základě listinných důkazů. To si klade za cíl urychlit soudní řízení, protože rozhodování bez jednání v případech má časově kratší charakter. Soudce by měl podle tohoto ustanovení postupovat pouze v těch případech, kde závisí rozhodnutí na právním posouzení předložených listinných důkazů a dost často také na posouzení listiny jediné. Další podmínkou pro tento postup je, že se účastníci práva účasti na projednání věci vzdali, nebo vysloví souhlas, aby věc byla rozhodnuta bez nařízení jednání. V praxi to ovšem ale často vypadá tak, že účastníci sami přímo trvají na projednávání věci při ústním jednání z důvodů určitých procesních obav nebo neznalosti, i když tu podmínky pro rozhodnutí bez nařízení jednání jsou dány. Takže se pak, dá se říci, smysl tohoto ustanovení tak trochu vytrácí.

Výjimkou ze zásady ústnosti je také možnost, aby soud v určitém případě vydal rozsudek bez úplného projednání věci. Soud může takto jednat pouze ve výjimečných případech, a sice když se žalovaný vůbec nezajímá o projednání a vyřešení celého případu a je tak v celé věci nečinný a odmítá se aktivní formou se podílet na soudním procesu. Tento rozsudek se nazývá „rozsudek pro zmeškání“. Je upraven v §153b o.s.ř.. V případech, kdy jinak aktivní účastník neúmyslně pro svůj omyl zmešká první jednání soudu, ale je zřetelný jeho zájem účastnit se soudního řízení a bránit se, není vydání rozsudku pro zmeškání

namístě. Prioritou v soudním řízení musí v takovém případě zůstat ochrana práv účastníků soudního řízení, kteří na soudním řízení chtějí aktivně participovat. Takto judikoval Ústavní soud v rozhodnutí IV.ÚS 63/05 a v rozhodnutí III.ÚS 428/04.

Zmešká-li žalovaný, kterému byly řádně doručeny do jeho vlastních rukou podle §45b o.s.ř. žaloba a předvolání k jednání nejméně deset dnů a ve věcech uvedených v § 118b o.s.ř. nejméně třicet dnů přede dnem, kdy se má jednání konat, a který byl o následcích nedostavení se poučen, bez důvodné a včasné omluvy první jednání, které se v dané věci konalo, a navrhne-li to žalobce, který se dostavil k jednání, považují se pak žalobcova tvrzení obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkající se sporu, za nesporná, a na tomto základě může soud rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání. Jestliže však byl rozsudek pro zmeškání vyneseno při prvním jednání ve věci a žalovaný zmeškal z omluvitelných důvodů, soud na návrh žalovaného tento rozsudek usnesením zruší a nařídí jednání. Tento rozsudek se dále vydává pouze v případě, jde-li o věc, ve které lze schválit soudní smír. Uplatní se v řízení, kde vydaná rozhodnutí mají deklaratorní povahu.⁵¹ Soud má tedy v takovém případě právo rozhodnout v nepřítomnosti žalovaného a vychází plně ze skutkových tvrzení té strany, která se odpovědně k nařízenému jednání dostavila. Soud nemá však povinnost takto rozhodnout. Jak z výše uvedeného plyne, záleží tu pouze a jenom na jeho uvážení, jestli návrhu žalující strany vyhoví. Tvrzení, která obsahuje žaloba, jsou považována za nesporná a soud na jejich základě rozhoduje. Dokazování se tedy neprovádí. Jsou-li splněny podmínky pro vydání takového rozsudku, nemůže se dotčený účastník dovolávat toho, že byla porušena jeho práva na spravedlivý proces. Ústavní soud se k tomu vyjádřil v rozhodnutí III.ÚS 370/98.

Stane-li se však, že se účastník nedostaví k prvnímu jednání ve věci z nějakého jiného důvodu, kdy se například nechtěně opozdí, nebude se taková událost posuzovat jako důvod pro vydání rozsudku pro zmeškání. K tomu se váže rozhodnutí Ústavního soudu III.ÚS 428/04.

Ústavní soud se k této problematice vyjádřil tak, že lpí na zásadě **ústnosti** a **přímosti**. Vyplyvá to z nálezu Ústavního soudu ČR IV.ÚS 57/04, podle kterého je dodržení zásady přímosti jedním z pojmových znaků důkazního řízení. Podle něho jak ustálená judikatura, tak i doktrína stanoví, že je zásadně nepřípustné, aby odvolací soud, jestliže se chce odchýlit od hodnocení důkazů soudem prvního stupně, tyto důkazy hodnotil jinak, aniž by je sám opakoval.

Na zásadu ústnosti navazuje **zásada přímosti**. Spočívá v požadavku, aby se soud dostal do přímého styku s účastníky řízení i s jednotlivými důkazními prostředky. Je-li účastník právně zastoupen, nemusí se k jednání osobně dostavovat. V tomto případě pak za něho jedná jeho zmocněnec.

⁵¹ Prof. JUDr. A. Winterová, CSc., *Civilní právo procesní*, 2. vyd., Praha, Linde 2002

Poučovací povinnost soudu

Poučovací povinnost soudu řadíme k právu účastníka na právní pomoc. Je povinností každého soudce na základě §5 občanského soudního řádu, aby sdělil účastníkům řízení jejich procesní práva a povinnosti. Soud má informovat přítomné pouze o procesních právech. Hmotná práva nejsou předmětem objasňování. Děje se tak z toho důvodu, že účastník většinou nezná svá procesní práva a proto s nimi musí být před začátkem jednání seznámen. Neznalost těchto procesních práv nesmí být těmto osobám na újmu. Bylo by nepřijatelné, aby účastník ztratil spor z důvodu nesplnění procesních povinností, které zákon ukládá, a o kterých nevěděl, nebo provedl procesní úkon, který z určitých důvodů nevyvolal procesní následky, které vyvolat měl. Proto soud účastníkům poskytuje právní pomoc. Nedodrží-li soud tuto povinnost, nastanou v zákoně uvedené procesní důsledky, které spočívají například v tom, že neupozorní-li soudce účastníka, aby uvedl všechny známé skutečnosti a důkazy dříve než soud prvního stupně vynese rozsudek, mohou být ještě později uvedeny v odvolacím řízení. Je to výjimka z obecného pravidla, podle kterého se už tyto skutečnosti a důkazy objevit nemohou.

Procesní předpis klade na účastníky stále větší nároky na jejich chování během soudního procesu, a proto je důkladné poučení ze strany soudu na místě. Poučovací povinnost je v současném občanském soudním řádu upravena až příliš podrobně. V zásadě musí platit, že každé poučení se musí odvíjet od charakteru a podstaty každého jednotlivého sporu, od míry právního vědomí jednotlivých účastníků řízení. Účastníci řízení by měli být poučováni jen tehdy, když se ocitají v situaci, kdy poučení potřebují a toto poučení se má vztahovat k situaci, ve které se právě nacházejí. S touto poučovací povinností souvisí i zásada předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Rozumí se tím to, že účastník se nemá podívat nad výsledkem soudního řízení obsaženém v soudním rozhodnutí a dále by neměl být soudcem účastník postaven do takové procesní situace, která by pro něho znamenala neúspěch ve věci jenom z důvodu menší znalosti procesních předpisů. V souvislosti s touto zásadou se soudci ukládá, aby důkladně poučil účastníka řízení, zastoupeného či nezastoupeného advokátem. Účastníky řízení je zkrátka nezbytné v souvislosti s konkrétní procesní situací poučit tak, aby pro neznalost procesního práva neutrpěli ve sporu újmu.

Podle ustanovení §118a odst.1 o.s.ř. je třeba poučit v průběhu jednání účastníka, ukáže-li se, že nevyhlásil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně. Odstavec 1,2 tohoto ustanovení se vztahuje k povinnosti tvrzení a k břemenu tvrzení, třetí odstavec se váže k důkazní povinnosti a k důkazním břemenům. Podobně také §43 o.s.ř. stanoví, že soud vyzve žalobce, který

nevyličil rozhodné skutečnosti, aby o takové vyličení žalobu doplnil, většinou ve fázi přípravy řízení.

Dále je soudce povinen poučit účastníky přítomné při jednání, že všechny rozhodné skutečnosti a důkazy musí být označeny dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy bude možné označit pouze v omezeném rozsahu (§ 119a odst. 1). Skutečnosti a důkazy, které mohl účastník uplatnit v řízení před soudem prvního stupně, a i když byl řádně poučen, neuplatnil je, nemůže již uplatňovat v odvolacím řízení, což může ve svém důsledku pro takového účastníka znamenat neúspěch ve věci. Podle § 205a o.s.ř. nemohou být v odvolání proti rozsudku nebo usnesení ve věci samé odvolacím důvodem skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně.

Právo na právní pomoc

K principu rovnosti stran v řízení a k právu na soudní ochranu práv se váže též požadavek práva na právní pomoc. Právo na právní pomoc má každý, to znamená, že není činěn rozdíl mezi občanem a cizincem. Tento princip si klade za cíl zefektivnit ochranu práv jednotlivců před soudem. Bylo již uvedeno, že toto právo je zakotveno v článku 37 odst. 2 Listiny. Toto právo v sobě zahrnuje zejména poskytování podpory, zastupování před soudy a jinými orgány, sepisování listin a právních rad v soudním procesu, aby jednotlivec z tohoto důvodu neutrpěl újmu. Nárok na právní pomoc vzniká okamžikem zahájení řízení před soudem, jiným státním orgánem nebo orgánem veřejné správy. Protože je právo na právní pomoc v České republice právem ústavním, je jeho naplnění a zajištění pod ochranou Ústavního soudu. Realizuje se již od samotného počátku řízení. Nepřímo se tomuto ustanovení věnuje také článek 90 Ústavy, který se týká hlavního úkolu soudu, kterým je právě zmíněná soudní ochrana práv, kterou soudy poskytují v souladu se zásadou nezávislosti a nestrannosti. Tímto je jeho ochrana svěřena pod ochranu ústavního soudnictví. Z obsahu Evropské úmluvy a z judikatury Evropského soudu tvoří právo na právní pomoc podle článku 6 Úmluvy obsah pojmu práva na spravedlivý proces. Každodenně lidé řeší spoustu právních problémů, na jejichž vyřešení se často podílí odborník, právník, na kterého se v takové situaci se žádostí o pomoc obrací. Tato osoba se nazývá advokát a věnuje se poskytování právní pomoci profesionálně. Výkon advokacie je definován jako poskytování právní pomoci provozované jako nezávislé povolání a to zpravidla za úplat. Podstatou advokacie je tedy pomoci určitým osobám v řešení právního problému, v případě, že si tyto osoby zvolí cestu právní ochrany, aby chránily svá práva. Z výše uvedeného vyplývá, že právo na právní pomoc patří mezi práva ústavní,

a proto jeho uskutečnění a garance zajišťuje Ústavní soud. Judikatura Ústavního soudu se vztahuje v několika rozhodnutích i k této problematice. Z usnesení Ústavního soudu č. 296/1997 vyplývá, že vedle ústavní úrovně tohoto principu se má uskutečňovat právní pomoc také na úrovni zákona a způsobem v zákoně stanoveným. Jedná se o příslušná ustanovení zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. Je povinností státu a nikoli dotyčných účastníků řízení zabezpečit každému účastníku řízení právní pomoc. Jakými prostředky a způsoby toho dosáhne, je pouze na zvážení státu. Se soudní ochranou práv jsou spojené náklady řízení, například soudní poplatek a také odměna advokáta, využije-li strana sporu svého práva být zastoupena v řízení advokátem. Z toho je patrné, že v České republice neplatí povinnost se zastupovat advokátem, každý má pouze právo zvolit si svého zástupce. Za činnost poskytnutou advokátem mu náleží finanční odměna.

Soudní řízení v České republice je zpoplatněno. Soudní poplatek představuje určitou částku do státního rozpočtu určenou na činnost soudů. Jeho účelem je také vytvořit jistou překážku proti špatnému výkonu soudní moci. Platit soudní poplatek může znamenat pro určité osoby nemožnost dostat svých práv a bránit je v soudním procesu.

Zákon s tímto problémem počítá a upravuje možnost se od placení soudních poplatků osvobodit. Obecně však platí zásada, že abychom dosáhli svých práv a mohli je naplno uplatňovat, musíme zaplatit určité výdaje. Přístup k soudnímu řízení, aniž bychom měli povinnost platit jakékoliv výdaje, s sebou nutně přináší riziko jeho zneužívání. Cílem zákonné úpravy se rozumí především, aby mohl každý v procesu uskutečňovat bez jakýchkoli omezení práva na ochranu práv u soudu a aby tato ochrana byla vždy v každé situaci dostupná. Zárukou soudní ochrany práv jsou přiměřené náklady, protože každému náleží právo na soudní ochranu práv podle čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Může však nastat i situace, kdy jednotlivec není schopen vynaložit náklady řízení. Důsledkem toho by vznikla překážka v přístupu k soudu, pro kterou není možné bránit svá práva. Tento případ řeší právo institutem osvobození od soudního poplatku. Toto ustanovení se zaměřuje hlavně na osoby ve složité finanční, majetkové nebo sociální situaci. Jednotlivé případy osvobození od soudních poplatků obsahuje zákon o soudních poplatcích. Rozlišuje se osvobození **osobní, věcné a soudní**.⁵²

Osobní osvobození znamená konkrétní seznam subjektů, které nejsou povinny soudní poplatek platit. Tím jsou stanoveny výjimky z povinnosti platit soudní poplatek. Mezi subjekty, které této povinnosti nepodléhají, patří například Česká republika, dále navrhovatel v řízení o náhradu škody z pracovního úrazu a nemoci z povolání.

Věcné osvobození je taxativním výčtem věcí, u nichž neplatí poplatková povinnost. Jako příklad je možno uvést dědické věci, záležitosti týkající se opatrovnictví a věci péče o nezletilé.

⁵² Prof. JUDr. A. Winterová, CSc., *Civilní právo procesní*, 2. vydání, Praha 2002

Soudní osvobození zvané též individuální spočívá v projednání a následném rozhodnutí daného konkrétního případu soudem, v případě, že to odůvodňují zvláště tíživé sociální poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Žadatel o osvobození od soudního poplatku musí dokázat svoji složitou životní situaci. Toto osvobození může předseda senátu kdykoli za řízení odejmout, v případě, že poměry účastníka osvobození neodůvodňují nebo neodůvodňovaly. Tak stanoví občanský soudní řád v §138 odst.1,2. Podle nálezu Ústavního soudu 13/98 se osvobození vztahuje i na rozhodování o poměrech právnických osob. Jedná se tu o zachování principu rovnosti účastníků.

Rozhodujícím hlediskem pro přiznání individuálního osvobození od soudních poplatků je návrh účastníka, který předkládá zároveň se žalobou, resp. návrhem na zahájení řízení. Tento návrh musí být jinak podán nejpozději do skončení řízení. Osvobodit od soudních poplatků lze buď v plném rozsahu nebo pouze částečně. Neexistují žádná obecná pravidla pro rozhodování, podle kterých by soud měl postupovat. Soud by měl osvobodit účastníka řízení od placení těchto poplatků v případě, že by zaplacení soudního poplatku vyloučilo možnost, aby žadatel uplatnil nebo bránil svá práva. Podle § 30 obč. soud. řádu je ustanoven účastník, u kterého lze mít za to, že bude soudem od soudních poplatků osvobozen, na jeho žádost předsedou senátu zástupce, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů.

Jak bylo již řečeno, povolání, s nímž je ve vědomí i v praxi nejvíce spojováno poskytování právní pomoci, je advokacie. Právní úprava je obsažena v zákoně o advokacii, zák. č. 85/1996 Sb. Výkonem advokacie rozumíme poskytování právní pomoci provozované jako nezávislé povolání, za které náleží obvykle odměna. Advokátem může být pouze fyzická osoba, která je zapsána v seznamu, který vede Česká advokátní komora (ČAK). Advokát je vázán ústavou, ústavními zákony, ostatními zákony a dalšími obecně závaznými právními předpisy a v jejich mezích příkazy zastoupeného. Je povinen si počínat tak, aby nesnižoval důstojnost stavu advokacie. Dbá na dodržování pravidel profesionální etiky i soutěže, které stanoví ČAK. Nyní bych se chtěl zaměřit na postavení advokáta v civilním řízení.

V civilním řízení se často nechává účastník řízení zastupovat zástupcem, kterého si zvolí. Je jím vždy právě advokát. Plná moc v civilním řízení udělená advokátovi nelze omezit. Advokátovi tedy náleží na základě procesní plné moci oprávnění provádět všechny procesní úkony. Vlastní konkretizace této formy zastoupení se děje prostřednictvím zejména příkazní formy. Předmětem příkazní smlouvy je pouze provedení určité právní či faktické činnosti vymezené ve smlouvě. Převezme-li advokát zastoupení klienta ve sporu a neporuší-li povinnosti z příkazní smlouvy, popř. ze zákona o advokacii, neodpovídá za to, že

jeho klient ve sporu neuspěl. Příkazní smlouva zaniká řádným způsobem splněním, to znamená provedením činnosti, která je předmětem příkazu.⁵³

Advokát je oprávněn a současně i povinen chránit práva a oprávněné zájmy svého klienta. Svoji činnost vykonává čestně a svědomitě, důsledně využívá všech zákonných prostředků a uplatňuje vše, co podle svého přesvědčení a příkazů klienta pokládá za prospěšné. Klient je informován o všech důležitých skutečnostech a seznamován s obsahem důležitých spisů.

Advokát nemá povinnost poskytovat právní pomoc. Ovšem ten advokát, který je ustanoven z důvodu ochrany zájmů účastníka, nemůže poskytování právní pomoci odmítnout. Advokát je povinen právní pomoc odmítnout v případě, že by jejím poskytnutím narušil důvěru jiného klienta nebo v případě, kdy informace, které má o záležitosti jiného klienta, by mohly novému klientovi poskytnout neoprávněný majetkový prospěch. V případě, že je advokát natolik pracovně zaneprázdněn, že by mohl na základě toho ohrozit zájmy některého klienta, právní pomoc nesmí být poskytnuta.

Povinností advokáta je zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s výkonem advokacie. Této povinnosti může být ale samotným klientem zbaven.

Jak bylo již řečeno, právní pomoc poskytovaná advokáty je považována v zásadě za úplatnou činnost. Za právní pomoc náleží advokátovi honorář. Poskytování právní pomoci výkonem advokacie má povahu výkonu nezávislého povolání ve formě podnikatelské činnosti za účelem dosažení zisku. Výjimečně může být právní pomoc v rámci výkonu advokacie poskytnuta i bezplatně. Jedná se o případy, kdy se klient nachází v tíživé sociální a majetkové situaci. O odměně advokáta vždy rozhoduje konkrétní povaha případu a také dohoda advokáta a klienta.

Odměna za právní pomoc se určuje dvěma způsoby. Jedná se o smluvní a mimosmluvní odměnu. Na základě zákona o advokacii byl vydán *advokátní tarif*, který má podobu vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, změněné a doplněné vyhláškou č. 68/2003 Sb.

V případě smluvní odměny musí dohodnout advokát s klientem nejprve způsob jejího určení a poté i určení její výše. Ustanovení o odměně může být přímo součástí smlouvy o poskytování právní pomoci, nebo může být určena samostatně.

Smluvní odměny dělí právní úprava podle jednotlivých případů na časovou odměnu, paušální odměnu a podílovou odměnu. Tyto druhy určení odměny se uplatňují samostatně v každém konkrétním případě.

Pro časovou odměnu je charakteristické to, že náleží vždy za činnost trvající vždy určitou dobu, nejčastěji určitý počet hodin. Podle advokátního tarifu platí, že

⁵³ JUDr. I. Schelleová a kol., *Organizace soudnictví a právní služby*, Alfa publishing, Brno 2006

příslušná částka náleží vždy za každou započatou hodinu, nebo jinou časovou jednotku. Dohoda mezi advokátem a klientem může však určit něco jiného.

Paušální odměnou se rozumí stanovení fixní částky za poskytnutí právní pomoci. Může se jednat o pomoc v konkrétní kauze nebo v několika případech, dále pomoc poskytnutou na dobu určitou nebo neurčitou. Paušální odměna představuje pro advokáta jistotu příjmu, na druhou stranu však nelze vždy předem uhodnout, jak se celá záležitost bude vyvíjet a jak celý případ bude složitý, takže nakonec hrozí, že odměna nemusí být objektivní. Právní úprava umožňuje v případě časové a paušální odměny tyto dva způsoby kombinovat.

Podílová odměna znamená, že advokátovi odměna jako podíl z předmětu právní pomoci neboli podíl na hodnotě věci (contingency fee) anebo podíl na výsledku řízení (success fee). Tento druh odměny obsahují Pravidla profesionální etiky české advokacie. Na základě tohoto předpisu je možné, aby se advokát s klientem domluvili na podílové odměně. Platí pravidlo přiměřenosti sjednané odměny. V případě, že by toto pravidlo advokát nedodržel, může klient podat na advokáta stížnost, případně s ním může být vedeno kárné řízení. Odměnu sjednanou jako podíl na výsledku řízení může advokát s klientem sjednat, na rozdíl od odměny sjednané podílem na hodnotě věci, jen výjimečně. Důvodem pro sjednání této odměny jsou majetkové a sociální důvody. Jako nevýhoda tohoto druhu odměny je spatřována v nepřiměřené motivaci advokáta a často vedou advokáti spory ve věcech, které by jinak mohly být vyřešeny smírem. Na druhé straně je tato odměna chápána jako odměna za právní pomoc pro nemajetné, protože mohou nastat případy, kdy se majetková a finanční situace klienta může povahou konkrétního sporu zlepšit.

Ujednání o odměně mezi advokátem a jeho klientem je předmětem jejich svobodné vůle. Musí se však řídit právními a morálními principy.⁵⁴

Druh a výše odměny se řídí zákonem, stavovskou normou, nebo jejich kombinací. Při určování výše odměny hraje důležitou roli složitost případu a také to, že odměna by měla být přiměřená.

Slabou stránkou podílové odměny je nepřiměřená motivace advokáta a dále to, že nemajetné a znevýhodněné osoby tak nemají zajištěnu právní pomoc. Výše odměny advokáta za zastupování v civilním procesu je upravena ve vyhlášce č. 484/2000 Sb.

U všech druhů smluvní odměny platí, že její konkrétní výše nesmí být nikdy nižší než případná mimosmluvní odměna v této věci.

Jak už bylo zmíněno, časová odměna je nejčastěji chápána jako hodinová odměna. U této odměny rozeznáváme základní, sníženou a zvýšenou hodinovou sazbu. *Základní* odměna náleží za každou započatou hodinu výkonu právní pomoci advokátem. *Snížená* hodinová sazba přichází v úvahu za předpokladu existence tíživých majetkových a sociálních poměrů klienta. Advokát má však pouze možnost si tuto odměnu snížit, není to jeho povinnost.

⁵⁴ Doc. JUDr. A. Macková, Dr., Právní pomoc a advokacie, Praha 2000

O *zvýšenou* hodinovou sazbu může jít v případě, jedná-li se o mimořádně složitý případ, nebo je nutné k řešení případu použít cizího práva nebo jednat v cizím jazyce. Tomuto zvýšení musí předcházet dohoda obou stran. Advokát má povinnost informovat klienta o náplni jeho práce, době, kterou tuto službu poskytoval a v případě, že by byl nucen náplň práce rozšířit, musí to klientovi předem písemně oznámit.

Paušální odměna se nejčastěji sjednává v případech, když je druh advokátovy činnosti rozsáhlejší a tuto činnost poskytuje dlouhodobě. K tomuto druhu odměny dochází za předpokladu, že byla určitá kauza vyřešena jako celek a dále když ta činnost probíhala v určitém čase nebo když tento čas nebyl specifikován. Při sjednávání výše této odměny se bere na zřetel to, o jak náročný případ se jedná a kolik času mu bude advokát věnovat. V případě předčasného ukončení činnosti má advokát nárok pouze na poměrnou část dohodnuté částky. U sjednávání této odměny platí také povinnost advokáta sdělit druh a časový rozsah jeho činnosti.

Pro podílovou odměnu je charakteristické, že se jedná o podíl na věci, která je předmětem řízení před soudem nebo jiným orgánem.

Advokát má na tuto odměnu nárok jen tehdy, když měl jeho klient ve věci plný úspěch. Když by měl klient ve věci pouze dílčí úspěch, pak advokátovi náleží částka vycházející z mimosmluvní odměny, která závisí na tom, do jaké míry byl klient v dané věci úspěšný.

Nedojde-li mezi advokátem a klientem k dohodě o smluvní odměně za poskytnutí právní pomoci, řeší se záležitost odměny advokáta na základě pravidel o mimosmluvní odměně. Výše této odměny se stanoví podle hodnoty nebo druhu věci a podle počtu úkonů právní pomoci, které advokát ve věci vykonal. Jednotlivé sazby mimosmluvní odměny vychází především z hodnotového vyjádření věci. Jedná se o tzv. tarifní hodnotu, kterou se rozumí

výše peněžitého plnění, cena věci nebo práva a jejich příslušenství v době započetí úkonu právní služby, kterých se právní pomoc týká. Mohou však vzniknout případy, kdy není možné takto hodnotu věci nebo práva určit, anebo jen velmi těžce. V tomto případě je stanovena tarifní hodnota 1000 Kč.

Tento druh odměny se může v závislosti na daném případě zvýšit, jedná-li se o vysoce složitý a časově náročný případ, nebo je-li k jejímu vyřízení nutné použít cizího práva nebo jazyka. Zvláštním případem, kdy dochází ke zvýšení o polovinu mimosmluvní hodnoty, je spojení dvou nebo více věcí. Mimosmluvní odměna může být také naopak snížena nebo nemusí být přiznána vůbec v případě, že klient nemá prostředky na zaplacení právní služby, anebo jsou-li tíživé jeho sociální nebo majetkové poměry.

ŠESTÁ KAPITOLA

ZÁVĚR

Každý z nás se v životě dostane do situace, kdy, ať chce nebo nechce, je nucen se podrobit soudnímu řízení a jednat v souladu se soudním rozhodnutím. Úkolem této mé práce bylo zaměřit se na ochranu práv, které má účastník v řízení před civilním soudem a která jsou mu nejen vnitrostátními předpisy, ale i mezinárodním právem garantována. Tato jednotlivá práva spolu tvoří obsah pojmu spravedlivý proces.

Poukázal jsem a rozebral jsem jak teoretickou úpravu ochrany práva na spravedlivý proces, která je obsažena v předpisech hmotného práva, tak stejně podrobně jsem se věnoval i problematice procesní, praktické, tedy soudní judikatuře.

Jak jsem už výše uvedl, zvolená tematika má velice rozsáhlý teoretický obsah. Cílem mé práce bylo alespoň stručně zpracovat a obecně přiblížit problematiku práva na spravedlivý proces, která se dotýká jistě každého z nás, a na kterém má česká společnost v důsledku své minulosti, kdy se lidská práva příliš nerespektovala, tak silný zájem.

Do jaké míry se tato teoretická zakotvení uplatňují v praxi si musíme odpovědět sami. Říká se, že co je psáno, to je dáno. Tak mým přáním je, aby to tak fungovalo i v tomto případě, a aby byla zaručena práva před soudem každému nejen v předpisech, ale i v jeho životě.

SEZNAM LITERATURY

PRAMENY:

- 1.V.Pavlíček a kol. -Ústava a ústavní řád České republiky,2.díl,
Práva a svobody,komentář,Linde Praha a.s.,1999**
- 2.Prof.JUDr., A.Winterová, CSc. a kol. - Civilní právo procesní,
2.vyd.,Linde Praha a.s.,2002**
- 3.J.Zimek - Ústavní vývoj českého státu,Brno 1996**
- 4.A.Gerloch,J.Hřebejk,V.Zoubek-Ústavní systém České republiky,
Prospektrum Praha,2002**
- 5.JUDr.E.Hubálková,PhD. - Evropská úmluva o lidských právech
a Česká republika**
- 6.Doc.JUDr.A.Macková,Dr. - Právní pomoc a advokacie,Praha
2000 ✓**
- 7. JUDr.I.Schelleová - Organizace soudnictví a právní služby,
Alfa Publishing,Brno 2006**
- 8.JUDr.E.Hubálková,PhD. - Stručná rukojeť českého advokáta
k Evropské úmluvě o lidských právech,
Bulletin advokacie, ČAK, 2004**
- 9.J.Rubeš – Autorita a prestiž soudů a soudců, Právní praxe č.8/93**
- 10.Bičovský – Bahbouch, Nejlepší vědomí a svědomí a práce
soudců, Právní praxe č. 1/93**
- 11.B.Repík – Právo na spravedlivý proces v „občanských“ věcech
ve smyslu čl.6 odst.1 Evropské úmluvy o lidských
právech a základních svobodách,Právní praxe č.7/93**
- 12.A.Mokrý – Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná
souvislost a podmíněnost pojmů,Právní praxe č.8/93**

13.L.Šilhánová – Ochrana lidských práv v České republice

14.A.Gerloch – Právo na spravedlivý proces,Právník,č.6/95

15.A.Pejchal – Civilní proces jako nástroj nalézání i tvorby práva,
bulletin advokacie č.10/2005

zákony: ústavní zákon č.1/93 Sb. – Ústava ČR

ústavní zákon č.2/93Sb.-Listina základních práv a svobod

z.č. 99/63 Sb. – Občanský soudní řád

Občanský soudní řád – komentář, Bureš,Drápal,Mazanec,
C.H.Beck,Praha,2002

z.č. 6/2002 Sb. – zákon o soudech a soudcích

z.č. 85/96 Sb. – zákon o advokacii

z.č. 209/92 Sb. – Evropská úmluva o ochraně lidských
práv a základních svobod

z.č. 120/76 Sb. – Mezinárodní pakt o občanských a
politických právech

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva:

rozsudek ve věci:König v.Německo,Golder v.Velká Británie,Delcourt
v.Belgie,Piersack v.Belgie,Benthem v.Nizozemí,Ruiz- Mateos
v.Nizozemí,Le Compte v.Belgie,Sutter v.Švýcarsko,Gautrin v.Francie,
Pretto v.Itálie,Feldbrugge v.Nizozemí,Beer v.Rakousko,Baumann
v.Rakousko,Kraska v.Švýcarsko,Buchholz v.Německo,Guincho v.
Portugalsko,Ekin v.Francie a další,Saraiva de Carvalho v.Portugalsko,
a další....

Judikatura Ústavního soudu:

ÚS 55/94,ÚS 157/97,ÚS 13/98,ÚS 34/98,ÚS 73/99,ÚS 127/96, ÚS
3/97, III.ÚS 521/05, III.ÚS 4/97, III.ÚS 139/98,
III.ÚS 257/98, III.ÚS 93/99,IV.279/99, III.209/2000,II.ÚS 369/01,
II.ÚS 523/02,IV.ÚS 225/02, III.351/04, IV.ÚS 563/03

I.ÚS 301/02,I.ÚS 660/03,IV.ÚS 57/04,III.ÚS 428/04,I.ÚS 593/04, ÚS
296/04 a IV.ÚS 392/05,IV.ÚS 63/05.

web.stránky: www.radaevropy.cz
www.helcom.cz
[www.osn.cz/lidska prava/](http://www.osn.cz/lidska-prava/)
www.atelierprav.cz

OBSAH

PRVNÍ KAPITOLA – ÚVOD	1
DRUHÁ KAPITOLA – HISTORICKÝ EXKURZ V OBLASTI OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÉ REPUBLICI A VE SVĚTĚ.....	2
TŘETÍ KAPITOLA – MEZINÁRODNĚ-PRÁVNÍ ÚPRAVA PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES	7
a)Evropská úmluva a právo na spravedlivý proces.....	10
b)Charakteristika jednotlivých atributů práva na spravedlivý proces podle čl.6 odst. 1 Úmluvy.....	12
c)Právo na soud a na přístup k soudu.....	13
d)Soud nezávislý a nestranný,soud zřízený na základě zákona.....	14
e)Právo na spravedlivé projednání věci.....	17
f)Veřejnost řízení.....	19
g)Přiměřená délka soudního řízení..... (Řízení bez průtahů)	20
ČTVRTÁ KAPITOLA – PRAMENY PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES V ČESKÉ REPUBLICI	23
a)Ústava a její zakotvení principů řádného fungování soudnictví.....	26
b)Listina základních práv a svobod její zakotvení práva na spravedlivý proces.....	33
PÁTÁ KAPITOLA – CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH PRINCIPŮ PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES V PRÁVNÍM ŘÁDU ČESKÉ REPUBLIKY.....	37
a)Zásada nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců.....	38
b)Právo na právní pomoc(obecně).....	40
c)Zásada rovnosti účastníků řízení.....	40
d)Zásada zákonného soudce.....	42
e)Zásada veřejnosti řízení.....	43
f)Zásada ústnosti a přímosti.....	46
g)Poučovací povinnost soudu.....	48
h)Právo na právní pomoc.....	49

ŠESTÁ KAPITOLA – ZÁVĚR.....	56
SEZNAM LITERATURY	58
OBSAH	